

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

Вплив класичних казок у збірниках "Останньому бажанні" Анджея

Сапковського

Шомовк Мартина Патрісія

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 103 / 23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Маді Габрієлла Яношівна

старший викладач

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко

Ференцівна

доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, « ___ » _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ
Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

Вплив класичних казок у збірниках "Останньому бажанні" Анджея

Сапковського

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконавля: студентка ІV-го курсу

Шомовк Мартина Патрісія

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Науковий керівник: Маді Габрієлла Яношівна

старший викладач

Рецензент: Кейс Маргарета Юріївна

кандидат наук, доцент

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

Klasszikus mesék hatása Andrzej Sapkowski Az utolsó kívánság című
kötetében
Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Samók Martina Patrícia

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Középfokú oktatás (Magyar nyelv és irodalom)

Témavezető: Mádi Gabriella

adjunktus

Recenzens: Kész Margit

kandidátus, docens

TARTALOM

Bevezetés.....	6
I. fejezet.....	8
1.1. A mese meghatározása	8
1.2. A népmesék eredete	8
1.3. A mese fejlődése	11
1.4. Mesemotívumok.....	13
1.5. A mese felépítése	14
1.6. A klasszikus mesék	15
1.7. A Grimm-fivérek élete és munkássága	15
1.7.1. Hófehérke	17
1.7.2. A szépség és a szörnyeteg (La Belle et la Bête)	18
1.7.3. Rapunzel	20
1.7.4. Hamupipőke.....	22
1.7.5. Csipkerózsika.....	24
1.7.6. A patkányfogó.....	25
1.7.7. Rumpelstiltskin.....	26
1.7.8. Borsószem-hercegkisasszony	27
1.7.9. Az Ezeregy Éjszaka meséi: A halász és az ifrit	27
II. fejezet.....	28
2.1. A vaják világának ismertetése.	28
2.2. A vaják: Utolsó kívánság. A belső hang I.	29
2.3. A vaják: Utolsó kívánság. A vaják.....	29
2.4. A vaják: Utolsó kívánság. Egy csepp igazság	30
2.5. A vaják: Utolsó kívánság. A belső hang III.....	31
2.6. A vaják: Utolsó kívánság. A kisebbik rossz.	32
2.7. A vaják: Utolsó kívánság. A belső hang IV	35
2.8. A vaják: Utolsó kívánság. Pénz kérdése.....	36
2.9. A vaják: Utolsó kívánság. A belső hang V.....	37
2.10. A vaják: Utolsó kívánság. A világ peremén.	38
2.11. A vaják: Utolsó kívánság. A belső hang VI.	39

2.12. A vaják: Utolsó kívánság. Az utolsó kívánság	40
2.13. A vaják: Utolsó kívánság. A belső hang VII.	41
Összegzés	43
Rezümé.....	44
Felhasznált irodalom.....	45

ЗМІСТ

Вступ	6
I. розділ.....	8
1.1. Визначення казки	8
1.2. Походження народних казок	8
1.3. Розвиток казки.....	11
1.4. Мотиви казки.....	13
1.5. Будова казки	14
1.6. Класичні казки.....	15
1.7. Життя та праця братів Грімів.....	15
1.7.1. Білосніжка.....	17
1.7.2. Красуня та Чудовисько (La Belle et la Bête)	18
1.7.3. Рапунцель	20
1.7.4. Попелюшка.....	22
1.7.5. Сипляча красуня.....	24
1.7.6. Мишоловка	25
1.7.7. Румпельштільцхен.....	26
1.7.8. Принцеса з гороху	27
1.7.9. Казки тисячі та однієї ночі: Рибалка та джин	27
II. розділ.....	28
2.1. Опис світу Відьмака.....	28
2.2. Відьмак: Останнє бажання. Внутрішній голос I.	29
2.3. Відьмак: Останнє бажання. Відьмак.....	29
2.4. Відьмак: Останнє бажання. Крапля істини.	30
2.5. Відьмак: Останнє бажання. Внутрішній голос III.....	31
2.6. Відьмак: Останнє бажання. Менше зло.....	32
2.7. Відьмак: Останнє бажання. Внутрішній голос IV.	35
2.8. Відьмак: Останнє бажання. Грошові питання	36
2.9. Відьмак: Останнє бажання. Внутрішній голос V.....	37
2.10. Відьмак: Останнє бажання. На межі світу.....	38
2.11. Відьмак: Останнє бажання. Внутрішній голос VI.	39
2.12. Відьмак: Останнє бажання. Останнє бажання	40

2.13. Відьмак: Останнє бажання. Внутрішній голос VII.	41
Підсумок.....	43
Резюме.....	44
Використана література.....	45

Bevezetés

A 21. században is nagy népszerűségnek örvendenek a különböző fantasy tematikájú könyvek, videó játékok, képregények, filmek és sorozatok. Mindenkinél ismerős lehet a Harry Potter, Trónok harca, a Gyűrűk ura trilógia és a Vaják is. Ezekhez a közismert címek gyakran nem csak a könyv iránt érdeklődőket tömörítik maguk köré, hanem a sorozatrajongókat és a gamereket is.

Ahhoz, hogy valami ilyen szinten híressé és elismertté váljon, nincs egy bevált recept, ugyanakkor vannak olyan motívumok, amelyek élénken megmozgatják az emberek fantáziáját. A varázslók, szörnyek, különböző népek mitológiájából való szemezgetés, de még a klasszikus népmesék átformálása is újszerűen hathat, egy kreatív elme pedig nem ismer határokat.

Andrzej Sapkowski lengyel író, nincs híján képzeletnek, így a fent említett „hozzávalókból” olyan egyveleget alkotott, amit sokan csak a Vaják-univerzumnaként emlegetnek.

Kutatásom tárgyát a híres könyvsorozat első része képezi, amely *Az utolsó kívánság* címet viseli. Kiemelt szerepet kapnak a novelláskötetben megjelenő klasszikus mesék, azok újragondolása, átformálása, összevetése az eredetikkel.

A munkám két nagy fejezetből áll, és a fejezetek alfejezetekre tagolódnak. Az első részben igyekeztem körbejárni mindent, ami a mesével kapcsolatos, annak kialakulásáról, fejlődéséről, jellemző motívumairól írok, majd megpróbálom meghatározni a klasszikus mese fogalmát, górcső alá veszek és elemzek néhány olyan mesét, amely valamilyen formában kapcsolódik a vaják sorozat első könyvében megjelenő fordulattal, elemmel, résszel.

A második részben ismertetem az írókat és a sorozatot, majd minden egyes, már korábban felfedezett párhuzamot több szempont alapján elemzek. Ezeknél az általam felfedezett egybeeséseknél törekszem majd a könyvekben található idézetekre támaszkodni.

Az első részhez szakirodalomból nem volt hiány, mind könyveket, folyóiratokat és internetes cikkeket is felhasználtam, de Nórady László és Braun Soma kutatásai bizonyultak a legfontosabbnak. A klasszikus mesék magyar fordításait, aminek a segítségével elemezni kezdtem őket, a legnagyobb magyar mesemondó, Benedek Elek szolgáltatotta, de angol nyelven is elolvastam őket. Az elemzéseknél Boldizsár Ildikó és

Bárdos József publikációt tekintetem megfelelő szakirodalomnak. A második részben leginkább a saját megfigyeléseimre és Az utolsó kívánság novelláira koncentráltam.

Összességében elmondható, hogy Andrzej Sapkowski lengyel író kitűnő érzéssel rendelkezik ha fantasy regényről van szó, eltalálta azokat a határokat, amiktől az olvasó úgy érzi, hogy ismeri a világot, miközben az meg rengeteg titkot rejteget számára.

I. FEJEZET

1. 1. A mese meghatározása.

A mese meghatározása nehéz, különböző források és szemléletek másképp értesítenek róla. Maga a mese szavunk finnugor eredetű, és eredeti jelentése „beszélni”, más források szerint a monda szó jelölésére használták. Később már példa, rejtvény jelentéssel ruházták fel. A mese szó a mai értelmét csak a 18 században nyerte el (Tölgyessy, 2018). Filozófiai megközelítésből a mese „az emberi lélek korlátlan érvényesülésének lehetősége”, amely az emberi lét minden lényeges elemét tükrözi” (Tózsza, 2012). Pszichológiai szempontból a mese olyan tudattükröződés és tudatkivetülés, amely az ember számára világossá teszi az élet céljait és értelmét. Az irodalomtudomány szerint mese az epikai műfajok legrégebbi műfaja, amely kezdetben szóbeli úton terjedt, cselekményét átszövik a fantasztikus-csodás elemek, motívumrendszerében pedig ismétlődő vonásokat fedezhetünk fel. A Magyar Néprajzi Lexikon az előbbi állítást azzal egészíti ki, hogy ezekkel bepillantást nyerhetünk őseink felfogásába, hitébe, világnézetébe. Ennél azonban jóval több tudományterület is foglalkozik a mesével, ezért pontos, rövid meghatározása nagyon nehéz.

1. 2. A népmesék eredete

A népmesék eredetének kutatásával akkor kezdtek el foglalkozni, mikor a 18. században előtérbe került a népiesség. A romantika korában a hazaszeretet és annak egyéni értékeinek felfedezése a pódiumra került, és ezzel megindult a nép ajkán élő mesék, mondókák, dalok összegyűjtésének folyamata. Az első ilyen gyűjtés a Grimm testvérek nevéhez köthető (Kinder- und hausmärchen). A meséket úgy vetették papírra, ahogy hallották azokat. Már ekkor szembeötlött a mesék azon tulajdonsága számukra, hogy bizony vannak hasonló tulajdonságok különböző népek meséi között. Később erre több tudós is felfigyelt, s kutatni kezdték a meséket és azok eredetét.

Herder megállapítása szerint ez arra vezethető vissza, hogy a mese a „nép felfogásának, nézetének, erejének hitének maradványa” (Nógrády 1917:10). Ezt a Grimm testvérek a romantika szellemében azzal egészítik ki, hogy mindez a német nép hitét, felfogását, nézetét, erejét, hitét tükrözi. Benfey egyik lefordított könyvében, a Panstsatántrában arról ír, hogy a közös eredet Indiába vezethető

vissza. A buddhizmusban fedezi fel azokat a jellemzőket, és az, hogy Európában is megjelentek a mesevándorlásnak köszönhető. Ennek a vándorlásnak két formáját különíti el: az egyik séma szerint szóbeli, a másik szerint irodalmi közvetítéssel „közlekednek” a mesék. A mesék, amikről most szó esik a második kategória alapján sorolhatók ebbe a sémába. Ugyanakkor elmélete meginogni látszott, mikor a tengerentúli bennszülött törzsek meséi között is véltek hasonló vonásokat felfedezni. „... feltehető, hogy a mesealkotás is, akár a dal és a tánc az egész emberiség eredeti és birtoka, persze avval a megszorítással, hogy mint ezek, úgy a mese kifejező formái is tér és idő szerint felette változók” (Braun 1923:33). Ez a fajta kitekintés a nagyvilágba eredményezi a mesék egyetemes vizsgálatát.

Tehát a mesekutatás először a hazafiasság, nemzeti öntudatra ébredés jegyében zajlott, s aztán a közös jellemvonások miatt szélesedett ki, és vált nemzetek közöttivé és fölöttivé. A harmadik megközelítés pszichológiai lábakon állt, és Lang és Tylor antropológiai iskolájáról kell beszélnünk. Ez az iskola a darwinizmust veszi alapul, miszerint a kezdetek kezdetén egy nagy nép élt együtt. Ez a „pszichológiai nézőpont az egyetlen, mely a helyes útra irányít, mely kivezet a romantikus mese-léggörből, de megcáfolja azt a nem kevésbé szűk felfogást is, hogy a mesét egy nép találta fel, még ha azok az indek is, kiknek igen csodálatos hajlama és képessége van a meséléshez és a mese feltalálására” (Nógrády 1917:13). A hasonlóság oka olyan régi korokba vezethető vissza, amelyben a népeknek azonos volt az elképzelése azokról az elemekről és motívumokról, amelyek felbukkannak a mesékben. Bastian A. állítása is alátámasztja a fentebb elhangzottakat „a dal és tánc primitív emberi érzelmeket fejeznek ki, ezért hasonlóak egymáshoz, akár északon, akár délen keletkeztek. Ugyanígy van a mesével, hol az elbeszélőknek szintén általános emberi és ezért hasonló gondolatok, motívumok és formulák jutnak az eszébe” (Braun 1923: 34).

Tylor és Lang kutatásai más, akkor meglepően ható dolgokra is rávilágítottak. Ilyen például az, hogy kultúrnépek szokásait vissza lehet vezetni a primitív népek hitére, tehát a mi babonáink egykor hitünk részei voltak (Braun, 1923).

Leyen és Freud ugyancsak pszichológiai irányból, de az álom, álmódás, halál, ébrenlét témakörén keresztül közelítik meg az ősember meséinek kialakulását. Leyen kimondja, hogy az ősember meséikkel fejezte ki az álmait.

Tudatán kívül elemezgeti a lélek kérdését, csupán mézes-mázos külsőbe öltözteti azt (Nógrády, 1917).

Laister könyve (*Die Rätzel der Sphinx* 1899) ezt, azaz az álomból való eredeztetést vonja kétségbe. „Az ember nem aludta át fejlődése idejét, nem álomból ébredt az élet valóságára, mint kész ember, hanem fáradtságos fejlődési utat tett meg, melynek élményekben gazdag története, sok szenvedése, öröme lehetett, hisz az embernek, ha nem is fejlett, de mégis emberi értelme volt mindig, mert ember volt már a fejlődés legelső lépcsőjén is” (Nógrády 1917:15). A megélhetés, táplálkozás kérdése foglalkoztatta az ősember. Kutatása azonban csak egyfajta álmokkal, az ún. aggasztó álmokkal foglalkozik, így könnyen kétségbe lehet vonni hitelességét. Leyen a fentebb említett álomfajta mellett megemlíti még a kívánság- és fantasztikus álmokat. Ennek tudatában valamivel könnyebben el tudjuk képzelni, hogy meséink valóban ezen a módon alakultak ki (Braun, 1923).

Freud elmélete szerint a mese, mint kívánság-álom létezett az ősidők hajnalán. A kívánságot a mese fő motívumának is lehet nevezni, mert a mese csak kívánságok beteljesülésének sorozata. Freud tehát úgy közelíti meg az ősember, mint egy gyermeket, akinek ma mesélünk. Aki a kívánságait látja beteljesülni a mesében. A jó mindig győz, a gonosz pedig elbukik, a hős kiállja a próbákat, legyőzi a sárkányt, elnyeri a királylány kezét és még sorolhatnánk. Az ember tehát egy gyermek, annyi különbséggel, hogy vágyait jobban kordában tudja tartani, a gyermek vágyai pedig igen keskeny skálán mozognak. Kijelenthető, hogy az első mesék olyan dolgokról szóltak, amik betöltötték az ősember napjait és gondolatait. Ilyen a táplálék megszerzése, a táplálkozás, másodszor pedig a védekezés. Ez a kettő irányította a az embert arra az útra, amelyet most is taposunk. Eszközöket kezd használni, barlangrajzokkal örökíti meg életének egyes pillanatait. Ez a fajta művészkedés pedig összefüggésbe hozható a meseeredettel. Ez a mai szemmel művészkedésnek ható dolog azonban nem öncélú az élet ébredésének ezen szakaszában. Ekkor még az ékszerek célja sem a díszítés. Mindez csak egy eszköz, mégpedig a kialakuló vallásos rítusok segítő eszköze. A vallás az ősembernek megmagyarázta mindazt, amit mi magától értetődő dolognak tartunk. Az élet fejlődése pedig nem rekedt meg ezek a szinten, idővel új dolgokat fedeztek fel, ami által a mindennapok az életmód és a vallási kifejező eszközök is színesebbé váltak. Kialakultak a totemek és a mítoszok. Idővel elkülönültek a jó totemek, és a bajt hozó totemek. Kialakult egy szellemi sík, ami magába sűrítette az embernél

nagyobb, nem érthető fogalmakat, történéseket. Így alakultak ki a mítoszok is, amik időről-időre megújultak vagy szertefoszlottak, s csak töredékeiket örökítették tovább (Nógrády, 1917). Így fokozatosan veszítették el értelmüket és váltak megmagyarázhatóvá az addig meg nem értett dolgok, úgy fejlődött a mese (Tölgyessy, 2018).

A beszéd kialakulásával a hallgatás iránti igény is kialakult. Világképüket, az élethez való viszonyukat, tapasztalataikat szerették volna továbbadni. A gyerekek számára „a mese az ösbizalom élményét erősíti meg, – azt, hogy jó a világ, jó volt ide megszületni” (Baksa 2018:78).

1. 3. A mese fejlődése

Ahány nemzet, annyi mese, annyi más szerkezet, hangulat, főhős. Millió variációja van a mesének, ott az állatmese, tündérmese, láncmese, ott vannak a visszatérő szereplők, mint a király, királyfiak és királyleányok, szegény legények, boszorkányok, szellemek, törpék vagy óriások. Minden kor rajtahagyta névjegyét a meséken, így azok a néppel és annak szemléletével együtt fejlődtek és fejlődnek ma is.

A mese fejlődésének kutatásában több probléma is felmerül. Az érthető, hogy elemek rakódnak egymásra, de ez minden műfajú mesénél megtalálható, csak picit átalakítva, hogy ne lógjon el a mese stílusától. Már az nehézséget okoz, hogy a mese műfajait megfelelően elkülönítsük.

A mesék effajta kutatását mindenképp a primitív, még ma is természeti népeknél kell kezdenünk. Náluk a mesefejlődés megrekedt a civilizációjukkal azonos fokon, így levonhatjuk azt a következtetést, hogy a kultúrnépek meséire a fejlődés nyomta rá a bélyegét. Ezek a népek a természeti képződményekhez, égitestekhez, állatokhoz szóló kultuszok alakultak ki. Ahogy idővel a vallás szerepe az ész felemelkedésével szemben csökkenni látszott, a mítoszok fő tárgyává az ember lépett elő. A tündérmese a mitológiai mese másik irányba történő kibővítése. Megjelenik a kétféle mesehőstípus: az eszes, furfangos ember szemben az erőssel. Persze hogy melyik válik a mese hőségévé, az már nemzettől függ. Ezekben a mesékben a főhős már bizonyos tulajdonságok birtokában van és meghatározott kalandokon, megmérettetéseken kell keresztülküzdenie magát, hogy a jó és boldogság megérdemeltté váljon. A mitológiai mesékben az állatok még együtt szerepelnek az emberrel, az állatmese később válik ki belőle. Wundt ennek alapján

biológiai állatmeséket és állatmeséket különböztetett meg. A biológiai állatmese egy állat tulajdonságának kialakulását meséli el, nem ritkán gazdagítva egy-egy fantasztikus elemmel. Ezek a fantasztikus elemek bizonyítják azt a tényt, hogy bizonyos dolgokat még a vallással magyaráznak. Ezekre minden nép körében találunk példát. Az állatmese „valamely állat tulajdonságait szabadon kiesztelt keletkezési történetben meséli el” (Braun 1923:50).

A biológiai mese egyik válfaja a leszármazási mese. Ezek olyan képzeteket tárnak elénk, amelyekben az emberek még nem gondolták magukat különbnek az állatoknál, totemekben hittek. Az indiánok körében a törzs totemjét tilos volt megölni, hisz ez védelmezte őket, attól a bizonyos állattól származtatták magukat. Ilyen leszármazási mese a római farkas, de a magyar csodaszarvas is. Ezek idővel közelebb kerültek a valósághoz, s így mondák alakultak ki. Ezt követően kialakultak azok a mesék, amikben már nem az emberek és az állatok a főszereplők, hanem emberi és állati tulajdonságokkal rendelkező tárgyak. Ilyen például a Grimm-féle mesegyűjtemény egy darabja, ami azt meséli el, hogy a babon miért van hasadék. Ezt művelődési mesének lehet nevezni, hiszen megjelenik benne a tűzzel való főzés, ami a fejlettség egy már magasabb fokára enged következtetni. De ilyen tréfás módon mesélik el az élet más területén is addig nem magyarázott dolgokat. Ezek után kifejlődik tréfás állatmese. Az állatoknak nem csak külső, de belső tulajdonságait is magyarázni kezdik. A tulajdonságok pedig emberi jellemvonásokat tükröznek, ami már az emberre hívja fel a figyelmet, s kiemeli az állatok köréből. Ezek a mesék még a törzsközösségben élő ember meséi, hiszen a ravasz és okos csaló túljár a becsületes, de butább ellenfél eszén, ami miatt arra következtethetünk, hogy a primitív gondolkodás még az ember saját törzsét helyezte előnybe, hiába tűnik ez immorálisnak. Ebből fejlődik tovább a moralizációs állatmese, ami egyenes utat ad az aesopusi állatmeséknek. Külön utakat jár be a tréfás mese is. Ennek lényege az, hogy a főszereplő karakterével szembenálló cselekedetet hajt végre. Persze mindez csak feltevés, nem lehetünk biztosak abban, hogy tényleg így fejlődtek a mesék. A mesét a pszichoanalízis segítségével is kutatták, a fantázia működését véve alapul (Braun, 1923).

1. 4. Mesemotívumok

Már a legelején meg kell egyeznünk, hogy minden nép meséinek sajátos vonásai vannak, viszont nem egyszer találunk közös vonásokat is más népek

meséiben. Ez az ismétlődés, keveredés, variálódás, színesedés csak nehezíti az amúgy is nehéz elkülönítést (Braun 1923). Ezeket a szimbólumokat olyan erők megszemélyesítéseként kell látnunk és vizsgálnunk, amelyek a régi korok embereit irányították. Ez a képletesség primitív kifejezőmód, amely az ember mindenkori érzéseit, kívánságait, érzéseit fejezi ki. Riklin munkássága alapján az állatok egy mindenütt előforduló szimbólum, ahol minden állat mást jelképez. Ez abban gyökerezhet, hogy az ősember a totemek idejében, úgy hitte, hogy a lélek egy állat testében él tovább. Példaként említi az Oda és a kígyó meséjét hozza fel, ahol a lány ajándékba azt kéri, hogy apja azt hozza el neki, amit a szekere alatt talál. A talált dolog nem más, mint egy kígyó, akit a lány az ágyába fogad, és akiről kiderül, hogy valójában egy elvarázsolt herceg. Itt a kígyó mindenképp egy szexuális szimbólum (Nógrády, 1917).

Másik jellegzetes motívum küzdelem egy nő kegyeiért. Rendre több kérő akad. és a legügyesebb szerzi meg a leányt (Nógrády, 1917).

Meg kell említenünk az álmodást is. A hős rendszerint álmodik valamit, ami megmutatja a jövőt vagy más módon, de a segítségére lesz. Logikus magyarázat erre, hogy a sámánok, varázslók a maguk korában az álmodást úgy állították be, hogy az kapcsolatteremtés a felsőbb hatalmakkal, és belőle sok minden kiderülhet. Később már műálmokat hoztak létre, különböző pszichoaktív növények segítségével. Az álom és műálom után kialakul a hallgatás motívuma, amely általában megóvja vagy elbuktatja a hőst. Az álmodást kapcsolatba lehet hozni a lélek fogalmával. Az ősember valamikor úgy tekintett a testre, mint börtönre, az álom azonban felszabadítja a lelket. Más lélekfelfogás szerint a lélek bármilyen lehet, ezzel magyarázható az, hogy ha megfosztunk valakit három hajszálatól, az ereje is elveszik. Néha megesik az is, hogy az emberek képesek állatok alakját is felvenni, ami szintén ezzel magyarázható (Nógrády, 1917).

A kívánság motívumát nem sokat kell magyarázni. Megemlíthető még a természet, amely gyakran élő szereplője a meséknek (Nógrády 1917).

Thimme négyféle mesei motívumcsoportot különböztetett meg. Az első csoportba az etológiai elemek kerültek. Ezek a mese alapkövei, a legősibb szokásokat vélhetjük felfedezni. Ide lehet sorolni Odüsszeusz kalandját a küklopszokkal. Szorosan kapcsolódik ehhez az emberáldozat. A bibliai Izsák története, vagy a görög Iphigénia hasonló felépítése. Második csoport a mitológiai motívumokat foglalja magába. Ezek a mindennemű varázslással kapcsolatos elemek csoportja. Nem lehet ezeket élesen elhatárolni az álom-motívumok

csoportjától, ami a következő csoport. Az utolsó csoportot a karaktermotívumok alkotják, amely bizonyos szereplők bizonyos tulajdonságait osztályozzák (Braun, 1923).

1. 5. A mese felépítése

A kutatók arra a megállapításra jutottak, hogy az írásban fennmaradt és a szóban elhangzott mesék között lényegi különbség az, hogy míg az írott változaton nem lehet változtatni, ez élőszóban rengeteg változatot hozhat létre nap, mint nap (Boldizsár, 1999).

A mese a legősibb epikai műfaj. Alapvetően egy szálon futó történet mutatnak be, amiben a jó és a rossz karakterek élesen elkülöníthetőek egymástól. Egy bizonyos logika mentén történik a mesélés, bizonyos elemek csak bizonyos epizódokban kerülnek elő. Gyakran megjelennek a fantasztikus elemek, beszélő állatok, növények, misztikus, természetfölötti szereplők (Tölgyessy, 2012).

A mese első részében megismerkedünk a szereplőkkel és az alaphelyzettel, amit előkészítő résznek nevezünk. A bonyodalomban a főhős szembetalálja magát egy problémával és kieszeli egy módot, hogy megoldja azt. A kibontakozásban a főhős útnak indul. Varázstárgyakat, segítőket szerez esetleg különböző képességeket. A tetőpont a következő állomás, amely az a próba, ami eldönti, hogy a főhős elérte-e a célját. A megoldásban pedig a főhős megkapja a megérdemelt jutalmat.

Minden mese egy kezdő formulával kezdődik, amely átvezet a mesék világába. Ezek a formulák függnek attól, hogy milyen típusú meséről beszélünk. A záró formula befejezi a mesét és visszavezet a mese világából a valóságba. Ez is ugyanúgy árulkodik arról, hogy milyen mesét olvasunk (Koszercz, 2010).

A mesei stilisztikai szerkezetet szolgáló stilisztikai eszközök például az ismétlés, a részletezés, hátráltatás, fokozás. A párbeszéd javarészt arányos a leíró részekkel. Megjelennek a bűvös számok, amelyek fokozzák a mese izgalmát és segítik az emlékezést. Ilyen számok a 3, 7, 9, 12. Természetfölötti jelentést adnak át, a hármas test-szellem-lélek hármasságát, harmóniát jelent, sok vallásban a fő istenek száma is három (Magyar Néprajzi Lexikon).

1. 6. A klasszikus mesék

Már a mese meghatározása sem volt egyszerű és teljes, és ha a klasszikus mesékről van szó, hasonló a helyzet. Valószínűleg, ha megkérdezzük egy ember erről, saját ismeretei, a gyerekkorában meghallgatott/megnézett/elolvasott mesék nagyban befolyásolják majd azt, hogy hogyan ítéli meg a klasszikus mese fogalmát. Tehát elmondhatjuk, hogy ha így vizsgálom a klasszikus mese fogalmát, nem sikerülne dűlőre jutnom a kérdésben (Farkas, 2011).

A szakdolgozatomban a klasszikusok közé sorolom a Grimm testvérek által összegyűjtött népmeséket, amelyeket angol és magyar nyelven is tanulmányoztam, Andersen néhány alkotását, Gabrielle-Suzanne Barbot de Villeneuve Szépség és Szörnyetegét, de Az Ezeregy Éjszaka meséi közül is akad olyan mese, amelyet érdekesnek találtam elemezni.

Azért választottam ezeket a meséket, mert ezek elemzésével közelebb kerülhetünk ahhoz, hogy megtaláljuk Sapowski rejtett vagy nyilvánvaló utalásait a vaják-univerzum első novelláskötetében.

1.6.1. A Grimm-fivérek élete és munkássága

A világon rengeteg olyan név van, amit mindenhol ismernek, és a Grimm-testvérek nevei is idetartoznak. Jacob Grimm 1785-ben született, testvére, Wilhelm 1796-ban. A német testvérpár az irodalomban alkotott maradandót, meséiket a mai napig olvassák, illusztrálják, rajzfilmeket készítenek, képregények és színdarabok jelennek meg (Márton, 2013).

Jacob és Wilhelm alig húsz évesen fordultak először a népköltészet felé: kezdetben Clemens Bretano népköltészeti gyűjtését segítették, aztán önállóan is nekiláttak a mese- és mondagyűjtésnek. A gyűjtés során gyakran hagyatkoztak kéziratokra, naplókra, jegyzőkönyvekre, krónikákra, de ismerősök, rokonok emlékezetére is. Rengeteg nevet említhetünk meg, akik segítettek a testvérpárnak: Dorothea Viehmann, egy szabó özvegye, negyven mesét közölt, Dortchen Wild, egy patikus lánya, Wilhelm későbbi felesége, 20 mesével bővítette a tesvérek gyűjteményét, a Hassenpflug és Haxthausen család is több tucat mesét jegyzett fel (Márton, 2013).

A tudományos hitelességet, a pedagógiai szempontot és az esztétikai értéket szerették volna olyan formába önteni úgy, hogy a felnőttek és a gyerekek is élvezzék olvasni és hallgatni a meséiket. Saját maguk így nyilatkoztak az 1819-ben

megjelent második kiadás előszavában: „Ami gyűjtésünk módját illeti, mindenekeelőtt hűségre és hitelességre törekedtünk. Tehát saját kútfőből semmit sem toldottunk hozzá a mesékhez, semmiféle viszonyt és vonást nem szépítettünk bennük, hanem úgy adtuk vissza tartalmukat, ahogyan találkoztunk vele; hogy a kifejezőmód és az egyes dolgok megfogalmazása tőlünk származik javarészen, az magától értetődik, de minden sajátosságot, amit csak észrevettünk, megpróbáltunk megtartani, hogy e tekintetben se fosszuk meg a gyűjtést a természet változatosságától” (Márton, 2013).

A Családi mesék címmel megjelent gyűjtés sikere több okban gyökerezik. Az egyik az, hogy tartalmilag és mesepoétikailag változatos, csaknem minden mesetípus megtalálható benne. A német romantika ezen alkotását Wilhelm költői vénája, és Jacob a nyelvtudomány iránti elköteleződése formálta olyanná, amilyen. Stilisztikailag nagyon egységesnek érződik, bár a gyűjtemény nagyjából kétszáz meséje között akadnak olyanok, amik eredeti, alnémet vagy alemann nyelvjárásban maradtak meg (Márton, 2013).

Gyakran olvashatunk olyanokról, hogy az eredeti mesék pedagógiailag megkérdőjelezhetőek, tekintve hogy rengeteg brutális, erőszakos rész vagy nyílt szexuális utalás található bennük. Ezért a meséket gondosan átjavították, finomították, majd így nyilatkoztak erről a kérdéssel: „Mi a tisztaságot az őszinte, semmi becstelenségnek támaszt nem kínáló elbeszélés igazságában keressük. Azonkívül pedig minden, gyermeknek nem való kifejezést gondosan kigyomláztunk ebből az új kiadásból. Ha mégis szemünkre vetné valaki, hogy a szülőket egy s más zavarba hozza és megbotránkoztatja, amiért is nem szívesen adnák gyermekeik kezébe a könyvet, márpedig e gond ritka esetekben jogos lehet, akkor könnyű válogatni a mesékből, ám általában, az egészséges állapotra tekintve, bizonyosan szükségtelen az ilyesfajta rostálás” (Márton, 2013).

A magyar fordítók közül Benedek Elek 1901-ben, Ritoók Emma 1943-ban, Rónay György 1955-ben foglalkozott a mesékkel, azonban ezek a verziók a mesék csak harmadát-negyedét dolgozták fel. Teljes magyar fordítás 1989-ben jelent meg, Adamik Lajos és Márton László fordításában. Ez a változat az 1857-es kiadás minden meséjét tartalmazza, és stilisztikailag is igyekszik átültetni a magyar nyelvbe az eredeti változat jellegzetességeit. 2009-ben megjelent ennek a javított változata, amely a tíz gyermeklegenda fordítását is tartalmazza (Márton, 2013).

1.7. Hófehérke

A kezdőformula egyezést mutat a népmesék hagyományos „egyszer volt, hol nem volt” bevezetésével. Az előkészítő részben ismerjük meg a királyt és a feleségét, olvasunk Hófehérke születéséről, és megismerjük a mostohát. A bonyodalom a karakterek közötti ellenségeskedésből adódik, a mostoha nem képes elviselni, hogy valaki szebb nála. A kibontakozás a mese leghosszabb része, a vadász megkönyörül, és a királylány találkozik a törpékkel. A királynő haragja azonban itt is utoléri, a mese tetőpontjában pedig a mostoha terve, hogy eltegye Hófehérkét láb alól, sikerrel jár. A megoldás részletezi az incidenst az üvegkoporsóval, de jó és rossz vonatkozásában a mostoha halála is lehet a megoldás. A mese záróformulája a népmesékéhez hasonló.

A mesében megfigyelhetünk jól ismert karaktermotívumokat. Hófehérke anyja gyermektelen, de nagyon vágyik rá, az ablakban elhangzott kívánsága, amely a gyermek külsejére vonatkozik „bárcsak ilyen gyermekem volna: fehér, mint a hó, piros, mint a vér, fekete, mint az ében” Hófehérke állandó jelzőivé válnak. A mostoha, mint mindig, most is gonosz és irigy, és a mese előrehaladtával kiderül, hogy boszorkány. A varázstükrő az ő tulajdonában áll, hozzá mindig ezzel a kérdéssel fordul:

Tükröm, tükröm, felelj nyomban:

Ki a legszebb országomban?

vagy:

Mondd meg nékem, kis tükröm:

ki a legszebb a földön?

Ez az ismétlés segíti az emlékezést, a rímek közelebb hozzák a mesét a gyermekhez. A tükör kiemelt tulajdonsága az, hogy igazmondó. A mérgezett fésű és alma is varázstárgynak tekinthető.

Egyes verziókban a vadász egy őzike/szarvas/vadkan szívét és/vagy tüdejét adja királynőnek át, aki megesszi ezeket a belső szerveket. Ez a motívum még abból az időszakból származhat, amikor az emberevés elfogadott és/vagy bevett szokás volt.

A mesében megjelennek a számok is, a mostoha három próbálkozása, ami nehézségét tekintve fokozódik, neki is már boszorkánykodnia kell, beöltözik, Hófehérkének pedig egyre nehezebb észrevennie az átveréseket. A hetes szám szintén egy elég gyakran előforduló mesés szám, jelen esetben a törpök száma is.

Amikor Hófehérke az ő házukban jár, a mesében megfigyelhetjük az ismétlést, részletezést és fokozást:

„- Hm, hm, vajjon ki ült az én székemen?

A második:

- Hát az én tányéromról vajjon ki evett?

A harmadik:

- Ki tört le az én kenyerecskémből?

A negyedik:

- Ki evett az én főzelékemből?

Az ötödik:

- Vajjon ki szúrkált az én villámmal?

A hatodik:

- S ki vágott az én késecskémmel?

A hetedik:

- Hát az én poharacskámból ki ivott?

Akkor az első az ágyára tekintett s látta, hogy valaki feküdt azon.

- Hm, hm, vajjon ki feketett az én ágyamon?

Arra mind az ágyukra néztek s egyszerre kiáltották: Az enyémen is feküdt valaki!

A hetedik, mikor jó közlelől megnézte az ágyát, megpillantotta benne Hófehérkét, szólítja a többieket, azok odaszaladnak, összecsapják a kezüket, nem akarnak hinni a szemüknek, hozzák a lámpácskájukat, rávilágítanak Hófehérkére s egyszerre kiáltották el magukat: Jaj de szép gyermek, jaj de szép!”

1.7.1. A szépség és a szörnyeteg (La Belle et la Bête)

Az előkészítő részben megismerjük Szépség családját, az alaphelyzet nem más, mint a vidékre költözés, a levéllel pedig tovább fűzik a történetet. Miután a kereskedő elindul, megszerzi lányainak a kívánt ajándékokat, és már csak egy rózsára van szüksége. A bonyodalmat a rózsa leszakítása okozza. A kibontakozás azt az időszakot öleli fel a mesében, amit Szépség és a szörnyeteg együtt tölt a kastélyban. Miután a legkisebb lány hazatér a beteg apjához, nővérei addig marasztalják, hogy megszegi a szörnyetegnek megígért időintervallumot, ez pedig a mese tetőpontjához, azaz ez utóbbi majdnem halálához vezet. Megoldásként

Szépség igent mond az elvarázsolt hercegnek, összeházasodnak és mindenki boldog.

A mesében megjelenő számokat tekintve egyedül a hármas és egyes és a tizenkettes az, amiket kifejezetten megfigyelhetünk. A karakter-és mesemotívumok a következők:

1. a két nővér irigysége, kapzsisága, beképzeltsége, dolgoztatják testvérüket, továbbá ők nem nyerik el a boldogságot;
2. a három fivér;
3. a kisebbik, a mindenki által kedvelt lány inkább olvas, segít az apjának;
4. az ajándék az útról;
5. a meg nem értett szörny, akit csak az igaz szerelem menthet meg;
6. a legkisebb lány áldozatvállalása;
7. a természet (rózsa) szerepe és jelentése;
8. az álom szerepe.

A harmadik és hatodik pont összekapcsolódásáról és jelentéséről érdemes még pár szót ejteni. A rózsza, mint jelkép szerteágazó, kultúránként eltérő jelentéssel bír, több mesében megjelenik, elmondhatjuk, hogy tökéletes ellentéppár a rózsza-tövis szimbolikája alapján. Legelőször a szerelemhez tudjuk kapcsolni, de a színe is sok mindent elárul erről a növényről. Jelenthet még titkot, örömet, szépséget, vonzalmat, dicsőséget, pompát, de ezen túl a gyűlölet, romlottság és fájdalom megtestesítője is lehet (Boldizsár, 2004).

A kereskedő a két idősebb drága ajándékát hamar megtalálja, viszont a rózsáért kell a legtöbbet fáradoznia. Ez az apa-lánya kapcsolat szinonima jelenik meg A szépség és a szörnyeteg c. mesében. Elmondhatjuk, hogy a mesékben sok jó apa van, anya kevésbé, vagy a jó anyák meghalnak még az elején. Mikor megszerzi a rózsát, bekövetkezik egy tragédia, ami ahhoz vezet, hogy a lány elhagyja őt, el kell őt engednie, ami nem csak a kereskedőnek, de minden apának bekövetkezik egyszer az életében (Boldizsár, 2004).

Ha utánajárunk picit a művön kívüli valóságnak, a múltkor.hu (2018) segítségével, megtudhatjuk, hogy a mese a 18. század derekán íródott, abban a korban, amikor az elrendezett házasságok mindennapiak voltak. A francia Bête szó nem csak szörnyeteget, de tanulatlan embert is jelenthet, és tekintve, hogy a szerző

egy nő volt, elképzelhető, hogy maga is egy olyan házasságban tengődött, amikor is a belső szépséget kellett megtanulnia értékelni.

Az olyan mesék, amelyekben állatvölegények találhatóak a görög mitológiában is előfordulnak. „Az állatvölegények általában félelmetes, undorító vagy alantas állatok (béka, disznó, sündisznó, szörnyeteg), akik éppen azáltal válnak allegorikussá, hogy mindig a másik, azaz a lány szemén keresztül látjuk őket. Így már érthetővé válik, hogy a mese két hősének az értelmezése elválaszthatatlan egymástól, hiszen a lány számára az állatvölegény nem egy kivetített vagy eltávolított másik lesz, hanem a másiktól benne kialakuló, saját érzelmein átszűrődő képe. Az átok, amely a völegényt sújtotta, így nem pusztán az ő lelki megragadásának lesz jele, hanem a lány lelki-szellemi éréseinek lenyomata is egyben (Kusper 2020:146)”

Az álom szintén egy ismert mesei motívum. Szépség esetében a királyfi jelenik meg előtte, bátorítja a házasságra. Az álmot elmondja az apjának, aki azt javasolja, hogy tegye azt, amit az álomban szereplő ifjú mond neki.

A varázstárgy, amely a mesében szerepel nem más, mint a gyűrű, amely Szépséget a szörnyeteghez varázsolja. Későbbi változatokban a gyűrű egy tükörrel egészül ki.

A két hónap letelte után a szörnyeteg már haldoklik, de Szépség látva őt, rájön, hogy mennyire fontos neki, ezért igent mond a házasságra. Szörnyetegből egy jóképű királyfi lesz, és boldogan élnek, míg meg nem halnak.

1.7.2. Rapunzel

A 2010-ben megjelent Disney-féle feldolgozásnak nagyjából semmi köze nincs az eredeti verzióhoz. A Grimm testvérek meséjében királyról és gazdagságról szó sincs: egy szegény házaspár vágyik egy gyermekre hosszú évek óta. A szomszédjukban egy boszorkány lakik, de a feleség pont az ő kertjéből kívánja meg a galambbegyet. A bonyodalom ott kezdődik, hogy miközben a férj lop a boszorkánytól, az meglátja ezt, és a büntetés nem más, hogy a gyermeket kéri cserébe. A kibontakozásban Rapunzel már a toronyban él, és megismerkedik a királyfival. A mese további részeiben a boszorkány tudomást szerez az ifjúról, kidobja a toronyból, az megvakul, míg a lány sorsa az lesz, hogy egy sivatagban kell élnie. A megoldásban a szerelmesek egymásra találhatnak és hazatérnek a királyfi birodalmába.

Mint láthattuk, a királyok és nemes, gazdag emberek nélkül is el lehet kezdeni felépíteni egy mesét, a szegény család ugyanolyan jellemző kiinduló ponttá válhat. A természet szerepe már a legelején nyilvánvalóvá válik, mintegy az alaphelyzet részeként ismertetik a Grimm testvérek a szomszéd boszorkány kertjét. A lopás, és az ezzel való lebukás esélye ott leng a levegőben, ami szintén egy visszatérő motívum. A boszorkány a galambbegyért cserébe a születendő gyermeket kéri, amire a férj igent is mond. Az eredeti verzióban a nő ekkor még nem terhes, viszont ettől eltérő formában is olvashatjuk a mesét.

Miután a boszorkány elvitte a lányt, a szülőkről nem tudunk többet. Rapunzel tizenkét éves korától egy toronyban tengődik, ahová egyedül a boszorkány tudja utat, és a lány haján mászik fel. A „Rapunzel, Rapunzel! Engedd le a hajad!” ismétlődő sorok ebben a mesében is segítik az emlékezést és ezek segítik hozzá a hőst ahhoz, hogy találkozzon Rapunzellel.

A toronyba zárást Bárdos József (2012) kutatásai alapján a nővé válás titokzatos folyamatként is lehet értelmezni. Csipkerózsika százéves álma, Hófehérke álomba merülése, aminek aztán a szerelem megtalálása és a házasság vet véget. Ugyanez a forgatókönyv ráhúzható Aranyhaj történetére is: 12 évesen kerül a toronyba, és ezek a tornyok a régebbi időkben arra szolgáltak, hogy a lányokat elrejtse a kéretlen udvarlók szeme elől.

Amikor a boszorkány rájön, hogy Aranyhaj felengedte a királyfit, dühében levágja a lány haját, átveri vele a férfit, aki bánatában (más verziók szerint a boszorkány kidobja az ablakon) kiugrik a toronyból, és sajnálatos módon megvakul. A megcsönkítés motívuma a Hamupipókében és néhány magyar népmesében is megjelenik. A lány eközben a sivatagban ikreknek ad életet, a királyfi pedig kóborol. Ez a kóborlás vezeti el a szerelméhez, akinek a könnyei meggyógyítják a szemét. A könny, könnyel való gyógyítás nem egyszer jelenik meg különböző népek meséiben.

Vannak, akik úgy gondolják, hogy a mese mögötti valóság Szent Barbara (/Borbála) történetéhez kapcsolódik. Egy pogány kereskedő toronyba zárta a lányát, aki időközben kereszténnyé lett. Az apa saját kezével ölte meg, de nem sokkal később pedig őt agyoncsapta egy villám (Csengeri, 2016).

A Rapunzel név egyébként galambbegyet jelent német nyelven, ezért a magyar fordításokban a Galambbegy, Ligetszépe vagy Aranyhaj címek alatt találhatjuk meg ezt a történetet (Csengeri, 2016).

1.7.3. Hamupipőke

Az alaphelyzet felsorakoztatja a mese szereplőit: a gazdag kereskedőt, annak halálos beteg feleségét, megismerjük az ő egyetlen gyermeküket, majd a mostohát és annak gonosz lányait. Az útra induló apa itt is különböző ajándékokkal kedveskedik lányainak: azok gyöngyöt, gyémántot, szép ruhát szeretnének, míg Hamupipőke megelégszik egy mogyoróággal. Ezt az ágat az édesanyja sírjára ülteti. A bonyodalom a mostoha és Hamupipőke akaratának nem egyezése miatt alakul ki, a lány szeretne lemenni a királyfi által hirdetett bálba, amit a mostoha igyekszik megakadályozni. A mese kibontakozása – Hamupipőke megszegi a mostoha parancsát, és a segítőitársai segítségével mindhárom este elszökik a bálba. A tetőpont az, amikor a királyfi a háznál jár, és a két lány egymás után próbálja fel az aranycipőt. Mindez késleltetni kívánja a mese megoldását, amikor is Hamupipőke próbálja fel a cipellőt.

A már ismert mostoha szerepkör már több mesében visszaköszönt, s a Hamupipőke sem kivétel. De miért hal meg mindig a jóságos és szerető édesanyja? Miért lesz a mostoha gonosz? A választ rövid kutatás után meg is találtam: „A középkori falusi társadalmakban mondhatni mindennaposnak számított az anya halála, tekintve, hogy az alacsony szintű higiénés viszonyok között lezajlott 6-12 terhesség, szülés mind életveszéllyel járt. A család azonban, amely mindenekelett gazdasági egységként működött, nem nélkülözhetette az asszonyt, mint munkaerőt: nélküle minden összeomlott volna. Így hát természetes volt, hogy az apa felesége halála esetén újra nőült, új asszonyt, a gyerekek szemszögéből nézve mostohát hozott a házhoz (Bárdos 2012a:78). A mostoha, pedig ha szeretettel közelít a gyermeknek az is fura és idegen, viszont ha nem törődik azzal, az is ellenszenvet válthat ki. S mivel a mese mindig a legkisebb, legártatlanabb, legesetlenebb szemszögéből szólal meg, a mostoha a gyermekellenségévé válik. A két testvére is hasonlóan gonosz, ahol csak tudnak, keresztbetesznek Hamupipőkének, bántó szavakkal illetik (Bárdos, 2012a).

A természet a mese élő alkotórésze, a madarak pedig a főhősnő segítői (egyes verziók szerint maga az anyuka tért így vissza a lányához, mert látta, mennyire hánytatott a sorsa). A mogyorófa alatt, a galamb bármilyen kívánságát teljesítette. A lencse, borsó válogatása pedig olvasattól függően lehet jó és rossz: értelemszerűen nem szeretnék, hogy velük menjen, és ezért gonoszoknak ilyen formában vele. Másrészt Boldizsár Ildikó (2019) magyarázata alapján ez csupán

egy terápiás feladat, hogy minden a helyére kerüljön, így akár a gyász feldolgozására is gondolhatunk. Halálakor az édesanyja egy tanácsot adott Hamupipókének, miszerint legyen jó és jámbor, így elnyeri majd a jutalmát. A lány mindig tartja magát anyja szavaihoz, így a végére a jóslat beteljesedik, a jó elnyeri jutalmát, a gonosz a büntetését, az élet annak rendje, módja szerint folyik tovább.

Több ismétlődő versike található a mesében, egyet a Hamupipóke a galambok segítségét kérve mondd el, a másikat akkor olvashatjuk, amikor bálhoz készülvén beáll a mogyorófa alá. A madarak a mese végére nem csak a főhősnő, de a királyfi segítségére is lesznek:

„Burukk, burukk, szép a lány,
de a lába véres ám!
Kicsi rá a topánka,
otthon ül még a mátka.”

vagy

„Burukk, burukk, de szép pár!
A cipőben nincs vér már.
Illik rá a topánka:
ez az igazi mátka!”

A mogyorófa tárgyakkal (ruha, cipő) látja el a lányt, elmondhatjuk, hogy a tündérmesékben felsorakozó segítő szándékú tárgyak, eszközök, nem beszélnek, hanem cselekszenek (Boldizsár, 1997). Ezekben az ajándékokban pedig fokozódást figyelhetünk meg (mindennap egyre szebb ruhát kap Hamupipóke).

A hármas szám végigkíséri a mesét: a lányok száma is három, Hamupipóke napjában háromszor jár ki az édesanyja sírjához, a bál is három napig tart, háromszor szökik el onnan, háromszor indul utána a szerelmes királyfi, a lány háromszor bújuk el, a főhős is csak harmadjára találja meg őt.

Az öncsonkítás motívuma is megjelenik a mesében; a lányok az anyjuk hatására, egyikük az ujjáiból a másikuk a sarkából vágnak le, hogy beleférjenek az aranycipőbe, de kicsöpenő vér és a galambok elárulják őket. Büntetésük is ehhez kapcsolódik: életük végéig bicegni fognak (egyes változatok szerint a galambok még a szemüket is kivájják).

1.7.4. Csipkerózsika

Az alaphelyzet már egy visszatérő motívum: egy család nagyon szeretne gyereket, de valamiért ez nem adatik meg nekik. Mikor mégis sikerül, egy olyan bonyodalom áll elő, hogy az aranyozott terítékből csak tizenkettő volt, míg az országban tizenhárom javasasszony élt. Úgy gondolják, jó megoldás, ha az egyiket, a legöregebbet egyszerűen nem hívják meg. A kibontakozásban kiderül, hogy ez mekkora hiba volt, Csipkerózsikát megátkozzák. Az udvarban mindent megtesznek azért, hogy az átok bekövetkezését megelőzzék, de mintegy a mese tetőpontjaként a főhősnő találkozik a végzetével és az egész udvar álomba merül. A száz év eltelte után a rózsabokrok maguk közé engedik a királyfit, így az átok megtörik.

A mesékben gyakori a fentebb említett alaphelyzet. A teljes boldogság eléréséhez szükséges egy gyermek – ezt sugározzák felénk a meséből. De az anyává válás egy bonyolult folyamat, gyakran lemondással jár, talán ezért haláloznak el olyan gyakran az édesanyák. Minden egyfajta szimbolikus lemondás az előző életformájukról. Általában a csodás, sokára érkező gyermekeknél maga a gyermek is valamilyen fantasztikus tulajdonsággal születik, élete nem mondható átlagosnak (Bárdos, 2012a). Csipkerózsika esetében a tizenkét javasasszony áldásával és a tizenharmadik átkával kell élnie.

A teherbeesés motívuma maga is nagyon szimbolikus. A természet gyakran megbúvó szexuális utalásokat „rejteget”, jelen esetben a béka is ide sorolható (Bárdos, 2012a). A rózsák is – maga az áthatolhatatlan, tövises bozótos – azt a titokzatos, senki számára nem érthető átváltozást hivatottak képviselni, ahogy a lány átalakul felnőtté. De a rózsza, mint szimbólum a népdalokban gyakran a női nemi szerv metaforájaként van jelen, ami megmagyarázza azt, hogy a növények miért csak egy bizonyos idő eltelte után engedik át a királyfit a Csipkerózsikához.

Az útra kelés motívuma nem csak feltétlen abban nyilvánul meg, hogy a hős elindul hazulról, hanem ahogy a Csipkerózsikában is olvashatjuk, hogy a szülei elmentek levegőzni, így magára hagyva őt. Ez alatt az idő alatt bejárja a palota számára ismeretlen részeit. Ezt értelmezhetjük úgy is, hogy kirepül a családi fészekből, saját elképzeléseire és tapasztalataira kezd támaszkodni. Az, hogy találkozik a gonosszal ugyanúgy előre elkönnyvelhető, mint az is, hogy legyőzi azt (Bárdos, 2012b).

Európai mesekörben elterjedt nézőpont, hogy a lakodalom egy lány életének fordulópontja. A lánysiratás (leánybúcsú elődje) kifejezés is azt erősíti, hogy a

lányok meghalnak, hogy nőként, a házasságban éledjenek újra. A főhősnő meghal, egy bizonyos időre, hogy feltámadjon a lakodalomra. Levonhatjuk a következtetést: ugyanez jelenik meg a Csipkerózsikában is (Bárdos, 2012b).

1.7.5. A patkányfogó

A mese alaphelyzete a pestis jelenléte a szász Hamelnben. Egy idegen ember jelenik meg, aki felajánlja, hogy megtisztítja a várost a patkányoktól, jó fizetés ellenében. A bonyodalom abból ered, hogy miután sípjával elcsalogatta az állatokat, a helybéliek megtagadják tőle az összeg kifizetését. A tetőpont a visszatérése, a mese megoldása pedig a bosszúja: százharminc gyerek követi a sípszót a hegyekbe.

Ez a Grimm-mese jelentősen eltér az előbbiektől. A kezdő és záró meseformulák is hiányoznak, szó sincs hercegekről vagy hercegnőkről. Nincsenek párbeszéddek, ellenben pontos évekről olvashatunk a mesevégén. A főhősről nem derül ki semmi, a mese csak a külsejét jegyzi le.

A mesében a hármas jelenik meg: a sípszó elől csak egy néma, egy süket és a kabátjáért visszaforduló gyermek menekül meg. Ezeknek a szereplőknek a neve sem derül ki.

A síp – egy varázseszköz, amellyel a főhős rendelkezik, jóra és rosszra is fordíthatja az erejét. Az, hogy elviszi a gyerekeket rossz cselekedetnek tűnhet, de mivel a mese egyszerű felállás alapján történik, ez a történés csupán a fukar városlakók büntetése, nem helytelen, „a jó tett helyébe jót várj” mesei formula alapján következtethető.

A mese végén megtudhatjuk, hogyan emlékeztek meg a hamelniek az esetről:

„In the year 1284 after the birth of Christ
From Hameln were led away
One hundred thirty children, born at this place
Led away by a piper into a mountain.”

A múltkor.hu történészei fejtegették (2014) ennek a mesének/legendának az eredetét, és arra a következtetésre jutottak, hogy mindez megtörtént események alapján íródott. A 13. században Bruno olmützi püspök akaratának engedelmessé szászokat telepítettek Dél-Morvaországba. Mivel maga a püspök is Hameln városától nem messze született, így feltételezhető, hogy a sípos ember

toborozta a lakókat. Hameln a 16. században elpusztult, de a 130 ember, aki Dél-Morvaországban kezdett új életet, városát Hamlikovnak, azaz Kis Hamelnek nevezte el.

1.7.6. Rumpelstiltskin

Ennek a Grimm-mesének az alaphelyzete egyszerű: a molnár azt mondja a királynak, hogy nem elég, hogy gyönyörű a lánya, de szalmából aranyat tud fonni. A kibontakozásban a kapzsi király magával viszi a lányt, és egy szalmával teli szobába zárja, hogy aranyat fonhasson. A lány sír, majd megjelenik egy manó, aki felajánlja, hogy megfonja a szalmát, cserébe csupán a lány nyakláncát kéri. A második nap ugyanez történik, akkor a manó a lány gyűrűjét viszi magával. Harmadik este a király azt mondja, ha sikerül a szalmát arannyá fonnia, akkor feleségül veszi. A manónak aznap este nem tud mást adni, mint a még nem létező elsőszülöttjét. A molnár lányából ezután valóban királyné lesz, és megszületik a gyermeke. A tetőpontban a manó eljön a fizetségéért. Nyilván a királyné nem adja oda a gyermeket, megállapodnak, ha kitalálja a manó nevét, az nem viszi magával a gyermeket. A mese megoldása: a lány kitalálja a manó nevét, az pedig mérgében kettétépi magát.

A mesében szereplő karakterek most az alsóbb társadalmi rend tagjai: egy hazug molnár és a lánya. A hazugság abban áll, hogy a lány lépes aranyat fonni a szalmából, amire a kapzsi király le is csap, és bölcsen meggondolva feleségül veszi ezt a lányt, hiszen így mindig lesz aranya. A főhős segítőjének tekinthető a manó, aki eljuttatja őt a céljához.

A neveknek nagy szerepe volt, úgy vélték a név erővel bír, ez a hit köszön vissza ebben a mesében. A név és annak viselője között szoros a kapcsolat, ha valakinek tudjuk a nevét, hatalmunk van fölötte. A tudás és a felismerés hatalmat ad a személy felett, a „Sesam” barlangja is megnyílik azelőtt, aki kitalálja a jelszót, de a népmesék között vannak olyan is, amelyekben azt hirdeti ki a királylány, hogy aki megfejti a rejtélyét, az legyőzi őt (Lesznai, 1918).

A mesében szereplő stilisztikai eszközök például az ismétlés, a hátráltatás, fokozás, párbeszéd.

1.7.7. Borsószem-hercegiasszony

A mese alaphelyzete az, hogy a királyfi párt keres, és ebből következik a bonyodalom: nem talál számára alkalmas, elég előkelő feleséget. A kibontakozásban megismerjük az elázott hercegkisasszonyt. A király furfangos felesége egy borsószemet rejt el a sok dunna között, hogy megtudja, mennyire hercegkisasszony a lány. A tetőpont a karakterek közötti párbeszédéből derül ki: a hercegnő semmit nem aludt, mert valami nyomta az oldalát. A mese végén a királyfi méltónak találja a lányt és összeházasodnak. A szereplőkről nem tudunk meg semmilyen háttér-információt, motivációt, az egymással való kapcsolattartásuk is minimális.

Az Andersen-mesék kapcsán megfigyelhetjük, hogy valódi műmesék, amelyek néhány folklorisztikus elemet foglalnak magukba. A Grimm testvérek által összegyűjtött mesék sokkal több motívumot őriztek meg a folklórból, érzik, hogy az ők valóban csak összegyűjtötték a meséket, és csak finomítottak azokon.

1.7.8. Az Ezeregy Éjszaka meséi: A halász és az ifrit

A mese az öreg halással indít, aki már harmadjára veti ki a hálóját. Egy edényt fog ki, aminek mihelyt levette a tetejét, egy ifrit termelt előtte. A bonyodalom abból adódik, hogy a mágikus lény ahelyett, hogy teljesítené a három kívánságát, megengedi a halásznak, hogy válasszon, milyen módon szeretne meghalni. A kibontakozás azt taglalja, hogy az eszes halász hogyan próbál kibúvót találni a halál elől. Az ifrit elmeséli, hogy hogyan esküdözött az edényben, míg az a tengermélyén pihent: száz év után, ha megmentik, annak adja a föld összes kincsét, de nem jött senki. Várt még további négyszáz esztendő, ekkor azt mondta, ha kiszabadítják, annak teljesíti három kívánságát. Az ifrit várt-várt, és mérgében azt mondta: aki kinyitja az edényt, azt megöli. Ekkor talált rá a halász, akinek furfangos ötlete támadt: elkezdte győzködni a dzsinnt, hogy senki nem fogja neki elhinni, hogy mit látott, sőt már ő maga sem tudja mit lát, hogy férhet bele a hatalmas szellem abba a pici palackba. Ez a mese tetőpontja. A dzsinn nagyképűen megmutatta hatalmát, újra visszamászott a palackba, a halász pedig bezárta azt.

A mesében előtérbe kerül a furfangos ember, akinek az ellenfele egy nála erősebb, mágikus természetű lény, egy dzsinn. Az eszét használva képes lesz legyőzni azt, és igazságot szerezni önmagának. A mesében visszatérő elem a hármas szám: háromszor veti ki a hálóját, három gyermeke van, a dzsinn története is háromszoros történet.

II. FEJEZET

Andrzej Sapkowski a lengyel fantasy irodalom kiemelkedő alakja. 1948. június 21-én született Łódź-ban, később majd közgazdaságot tanult. A vaják című sorozat 1986-ban kerül a nagyközönség elé a lengyel *Fantastykában*, ami Lengyelország egyik ismert, fantasy sorozatokat publikáló folyóiratában. Az olvasók és kritikusok is örömmel fogadták, az író pedig továbbfűzte a vaják kalandjait. Ezek szintén az előbb említett sci-fi magazinban, majd mikor az megszűnt, a helyébe lépő *Nowa Fantastykában* jelentek meg. A vaják sorozat három novella gyűjteményt és öt regényt tartalmaz. A későbbiekben Geralt kalandjait videó játékokon keresztül élhettük át, a CD Projekt RED fejlesztőstúdiójának köszönhetően, de akiket nem vonz az ilyesmi, ők a Netflix sorozatán keresztül merülhetnek bele a nem mindennapi kalandokba (Kondi_HUN, 2021).

2.1. A vaják világának ismertetése

A történetek egy meg nem nevezett bolygón játszódnak, amire Világként, Földként, Kontinensként utalnak. Érdekes, hogy a szárazföldek nagy része az északi féltekén helyezkednek el, míg délen egy nagyobb víztömeg található. Északon két hatalmi pólus kerül összetűzésbe: Nilfgaard, amely egy városállamból nőtte ki magát és vált fenyegetéssé a viszonylag független Északi Királyságok számára. Ezek utóbbi közül a legfontosabbak: Temeria, Cintra, Redania, Aedim (SteelSaint, 2019).

A történések kora a középkort idézi meg, fantasztikus színezetet a varázslók, mitikus lények, a valódi világban elképzelhetetlen történések adják. A mágia a mindennapok része, a varázslók és varázslónők Aretuzában sajátítják el az alapokat, majd királyok, nemesek szolgálatába állnak. Saját szövetségük is van, megbecsülésnek örvendenek. A varázslényekről ugyanezt nem mondhatjuk el: Nilfgaard akármilyen rossz színben van feltüntetve a sorozatban és a könyvekben egyaránt, a fajok közötti egyenlőtlenség kisebb, törpék, tündék, félszerzetek békében és szabadon élhetnek itt, míg az északi királyságokban megvetik, üldözik, rezervátumokba zárják vagy megölik a másfajúakat. Ezek között a lények között vannak kifejezetten békések, de nem ritkák azok sem, akik fel akarják falni az embereket. Elég gyakran fordult elő, hogy maguk a parasztok fogtak össze egy-egy fenevad ellen vagy hívtak erre a munkára kiképzett profit. Ezek a vajákok, akik

maguk is mutánsok, különböző fájdalmas kezeléseken mentek keresztül, minimális módon értenek a varázslatokhoz, reflexeik gyorsabbak, mintegy átlagemberé. Megítélésük területenként változó (SteelSaint, 2019).

A sorozat történetei Geralt köré fonódnak, aki maga is egy vaják. Küldetési során igyekszik távol maradni a politikától és a különböző szervezetektől, de általában ez nem sikerül neki. A sors összekötötte őt Yeneferral, aki egy híres varázslónő, és Cirivel, aki Cintra uralkodócsaládjának utolsó, életben maradt tagja. Kökörcsin egy kotnyeles bárd, aki Geralt legjobb barátja, a szerelmi kalandjairól hírhedt.

2.2. A vaják: Utolsó kívánság. A belső hang I.

A kötet novelláit két részre oszthatjuk: az első csoportba tartoznak azok, amik *A belső hang* címet kapták. Ezek átvezetőül szolgálnak Geralt valódi kalandjaihoz. Ezek a novellák, egy kivételével, Melitele istennő templomában játszódnak, ahol a főszereplő lábadozik egy titokzatos sérülés után. Ezek a novellák nem tartalmazzak annyi mesei elemet, mint a szörnyvadász megpróbáltatásairól szólók, viszont segítenek megérteni a vajákok és emberek viszonyát, illetve rengeteg részletet árulnak el a világról.

2.3. A vaják: Utolsó Kívánság. A vaják

A novella bevezető részében a részében megismerjük Geraltot, mind a külsejéről, mind a belső tulajdonságairól és értékrendjéről megtudunk néhány információt. A történet kibontakozása: a szörnyvadász Vizima várnagyával, Veleraddal, beszélget egy hirdetésről, amit talált: háromezer oren a strigáért. A striga nem más, mint Foltest királynak a testvérével folytatott viszonyának „eredménye”. A várnagy mesél az előző kísérletekről, a sok mágusról, akik megfordultak ez ügyben a királynál. Geralt beszélt a Foltesttel is, aki elmondja az igazat, a vaják pedig őszintén beszél arról, hogy mi fog történni a szörnnyel, hogyan lehet legyőzni, mit csináljanak, ha ő belehal az átváltoztatásba. A bonyodalmat az szüli, hogy Foltest ragaszkodik az elképzeléseihez, hogy emberi formában szeretné visszakapni a lányát, amihez a vajáknak egész éjszaka harcolnia kell a szörnnyel. Az éjszaka lassan telik, Geralt halálos sebet kap, – ami a novella tetőpontja – de a király és az emberei időben érkeznek. A vaják küldetése sikeres,

elérkezünk a novella megoldásához: a striga királylánnyá változik, a vaják pedig elalszik.

Ebben a novellában nem figyelhettük meg a klasszikus mesék hatását, csupán néhány népmesei elemre lehetünk figyelmesek: többek között a király, az őt körülvevő emberek természete, bűnbeesés-büntetés, majd felszabadulás motívumok

2.4. A vaják: Utolsó kívánság: Egy csepp igazság

A novella alaphelyzete: Geralt útját holttestek keresztezik, és a szörny, amely azokkal végzett, a vajákat is gondolkodóba ejti. Egy kék rózsát talál a halott nőnél, és ahogy elindul felfedezni a környéket, megtalálja a növény származási helyét is. Azonban nem csak rózsákat, hanem egy szörnyet is talál, aki annyira nem is ellenséges. Szóba elegendnek, a kibontakozásban szörny mesél az őt sújtó átokról, és arról, hogy hogyan próbálta ezt kezelni. A tetőpontban feltűnik egy bruxa is (azaz vámpír), aki valamilyen módon színesíti a szörny amúgy is izgalmas szerelmi életét. A történet pozitív végkifejlettel és egy tanulsággal zárul.

Nivellen, a szörny sztorija nagyban hajaz Szépség és a Szörnyetegre, csupán most az utóbbi szemszögéből olvashatjuk azt.

A szörny megilletődik, mikor a vaják nem ijed meg tőle, a házába invitálja, és elmeséli a történetét. A klasszikus mesétől eltérően Nivellen itt nem királyfi, csupán egy gazdag család sarja. Sapowski egy kerek történetet kreált a novella főhősének a megátkozása köré: *„De nem lehetett jó szentély. Emlékszem, az oltáron koponyák voltak és csontok, zöld tűz égett. Istentelen bűz volt. De a tárgyra! A fiúk lefogták a papnőt, letépték a ruháját, aztán közölték, hogy férfvá kell válnom. Férfvá válásom közepette a papnő pofán köpött, és valamit üvöltözött”* (Sapowski 2021:68). Az átkot a papnő vérrrel pecsételte meg, megölte magát. Nivellen emberforma maradt, külsejéről így mesél a vaják: *„...bozontos medveszerű fej tornyosult óriási fülekkel, vad szemekkel és görbe agyarakkal teli ijesztő pofával, amelyben úgy villogott vörös nyelve, mint a láng* (Sapowski 2021:59).

A szörny pedig ezután elüldözött mindenkit, és egyedül élt. Egyszer aztán azt vette észre, hogy valaki a kék rózsabokrot nyesegeti: *„A dagadt, amint visszanyerte a hangját – ami rögtön elment, amint meglátott – elkezdett sipítózni, hogy épp csak néhány szálát akart a lányának, hogy kíméljem meg, hagyjam meg az életét és az egészségét”* (Sapowski 2021:70). A szörnynek ekkor beugrottak a dajkájától hallott mesék az igaz szerelemről, és a lányt kérte cserébe: *„A lányod*

vagy az életed” (Sapowski 2021:70). Persze kiderül, hogy ez a lány csak nyolc éves.

Ezek után több, különböző lány is egy-egy évet tölt nála, a szörny reménykedik abban, hogy sikerül visszaváltoznia, hiszen a lányok szerelmet színlelnek. Miután a lányoktól elzárkózik, megismerkedik Vereenával, aki igazából egy vámpír, és szörnyű rémálmokat okoz Nivellennek. A már megszokottól eltérően a vaják-világ vámpírjainak nem lesz semmi bajuk a napfénytől, fiatal lányokká változnak át, hogy a felismerésüket megnehezítsék, sem a fokhagyma, sem a feszület nem véd ellenük. Természetes megjelenési formájuk a denevér. Ha isznak az áldozatuk véréből, az nem változik át, viszont ők sokkal erősebbek lesznek, és énekelni kezdenek. Egy vaják csak az ezüstkardjával és vámpír ellenei olajjal védekezhet velük szemben (filmsor, 2021).

Geraltnak meg kell ölnie a szörnyet, hiszen ő a felelős azokért a holttestekért is, amikkel találkozott a novella elején, illetve a bruxa csak eszközként tekint Nivellenre, hogy fenntarthassa vadászterületét. A harc végén Vereena Nivellent is meg akarja ölni, de a vaják gyorsabb. Ahogy a vámpír meghal, a szörny ismét ember lesz. Geralt utolsó szavai Nivellenhez: „*Igaz szerelemnek kell lennie*” (Sapowski 2021:87).

A novelláskötet e darabja az igaz szerelemnek próbál meg emléket állítani: még a vajákok undorító, moráloktól mentes, hazug világában is ott az igaz szerelem, de ezt is fenntartásokkal kell kezelnünk. Továbbá Sapkowski azt is újragondolja, hogy a külső szépség nem mindig tükrözi a belső „szépséget”, hisz Vereena, egy gyönyörű lánynak tűnik, mégis belül romlott, kihasználja a férfit, valójában ő az igazi szörnyeteg.

2.5. A vaják: Utolsó kívánság: A belső hang III.

A novella alaphelyzete: Geralt továbbra is Melitele szentélyében lábadozik, amikor egy nap hivatlan vendégek érkeznek: a Fehér Rózsa rend lovagjai, Tailles és Falwick. Mint kiderül egy cél vezette őket eddig: azt szeretnék, hogyha a szörnyvadász haladéktalanul távozna. A kibontakozásban szóváltás alakul ki az lovagok és Nenneke között, a papnő foggal-körömmel ragaszkodik ahhoz, hogy Geralt az ő vendége, és addig időzik a szentélyben, ameddig szeretne. Geralt megérti, hogy igazából nem is a dózse, hanem a lovagok nem szeretnék, hogy maradjon. Olyan sérelmek kerülnek felszínre, mint hogy a helyi dózsának nem

király a megszólítása, porcelánedényeket vesz elő, amik hatásával próbálja megfélemlíteni a lovagokat, Tailles azt mondja, hogy lemészárolja a papnőket. A vaják megvédi a szájhóستól Nennekét, és végül három napot kér, de ennek sem örülnek az urak. A tetőpontban a lovag párbajra hívja ki a lovag a vajákat, amit az igyekszik elkerülni. A novella megoldása: Nenneke a saját kezébe veszi az ügyet, levelet ír egyenesen a dózsénak, ami indulásra készíti a Fehér Rózsa rend lovagjait.

2.6. A vaják: Utolsó kívánság: A kisebbik rossz

Geralt útja Blavikenbe vezet, ahol egy legyilkolt szörnyetegért, egy kikimoráért, próbál vérdíjat beszélni a bírótól, sikertelenül. Ezek után a város varázslójához megy, mert a bíró szerint az majd fizetni fog a dögért. A mester neve Irion, de kiderül, hogy Geralttal régóra ismerik egymást, és a valódi neve Stregobor. A varázsló már többször költözött, de a végzet elől nem menekülhet: gonosz, mutáns hercegnőkről beszél, akik közül az egyik rá vadászik. A varázsló azt kéri a vajáktól, hogy ölje meg a lányt, mert ez a kisebbik rossz. A varázsló és Geralt szellemi vitát folytat a rosszról, a kisebbik rosszról, az utóbbi próbálja észérvekkkel alátámasztani a lányok elváltozásait. Nem kívánja megölni Gébicset, aki Stregoborra vadászik, majd elmegy.

Útja a kocsmába vezet, ahol épp Caldemeyn, a bíró faggatja az egyik kocsmatulajdonost az idegenekről, akik a holnapi vásár miatt érkezhettek. Heten voltak, novigradi viseletben, csupa fekete ruhában, és fegyvert viseltek. Geralt felánlja a segítségét, és beszélni készül Gébiccsel, avagy Renfrivel, de csak hat törpét halál, akikkel szóváltásba keveredik. Kiderül, hogy ez a lány az, aki meg akarja ülni Stregobort, de a bíró figyelmezteti a következményekre. Renfrinek azonban engedélye van, magától a királytól, így a bíró elmegy, a lány pedig a kisebbik rosszról kezd beszélni a vajáknak.

Az éjszaka folyamán Renfri belopózik a bíró házába, abba a szobába, ahol Geraltot látták vendégül. A beszélgetésből kiderül Renfri eddigi élete, hogy hogyan találkozott a törpékkal, hogy próbálta a mostohája eltenni láb alól, és a lány ismét arról beszél, hogy a kisebbik rossz Stregobor halálát jelenti. A vaják neki is ugyanazt válaszolja, mint a varázslónak. Geralt az éjszakát Renfrivel tölti, aki azt ígéri, hogy reggel elhagyja Blavikent.

Az ígéretet azonban nem tartotta be, másnap hatalmas mészárlás történt a város főterén: Geralt azt a kisebbik rosszat választotta, amit a varázsló ajánlott fel, megölte nem csak Renfrit, hanem az őt követő hat törpöt is. Stregobor fel szeretne volna boncolni a holttestet, de Geralt nem engedi. A varázsló el szándékozik hagyni a várost, és ezt tanácsolja a vajáknak is. Caldemeyn is ugyanazt mondja a szörnyvadásznak, akit a nép kövekkel dobált meg, hiszen az emberek mit sem sejtve, azt gondolták, hogy szörnyvadász léte ártatlan embereket gyilkolt meg. Ezek után Ríviai Geralt megkapta a blavikeni mészáros „becenevet”.

Renfri története nagyvonalakban hasonlít a Hófehérke és a hét törpe című meséhez.

Az első mesei utalás a Stregoborral történt beszélgetés során szűrhető ki: *„A tornyaiink. De ez is tévedésnek bizonyult. Alábecsültük őket, és jó páran megszöktek. A királyfik, különösen a fiatalabbak között, akiknek nem volt túl sok dolguk, és még kevesebb vesztenivalójuk, valami örületes divatja lett a toronybazárt szépségek kiszabadításának. A legtöbbjük szerencsére kitörte a nyakát”*(Sapkowski 2021:107). Ezeknek a királylányoknak azért kellett tornyokban sínylődniük, mert a egy napfogyatkozáskor születtek, amit Fekete Napnak neveztek. A jóslat szerint a lányok gonoszak, természetfölötti erővel bírnak, Lilith útját készítik elő, és pusztulásba taszítják a világot: *„a hatvan aranykoronás leányzó, aki vérrrel tölti meg a folyó völgyeket”*(Sapkowski 2021:105). Sok lány testében mutációkat fedeztek fel, amik aggodalomra adtak okot.

A varázsló ezután megosztja Gébics történetét Geralttal. Az egyik északi királyságban, a creydeni herceg felesége, Aridea, aki igen művelt és okos asszony volt, hozzájutott egy varázstükörhöz. A vaják gúnyolódva kérdezte, hogy bizonyára csak a szokványos *„Ki a legszebb a vidéken?”* kérdés hangzott-e el, de Stregobor elmondta, hogy az asszonyt érdekelte az ország sorsa, és leginkább ezzel kapcsolatosan fordult a tükörhöz. A tükör halált, vért és szenvedést jóslt, amik férje első házasságából származó lánygyermek okoz majd. Stregobort küldték oda, hogy vizsgálja az esetet, és kiderült, hogy a lány nem sokkal a napfogyatkozás után született, pár vizsgálat után a varázsló azt is ki merte jelenteni, hogy mutáns. Azt is megemlíti a varázsló, hogy Gébics különösen kegyetlen volt, állatokat kínozott, de nem sajnálta a szolgálókat sem. Aridea szeretne volna teljesen eltenni láb alól, így egy vadászra bízta a piszkos munkát, akit nem sokkal később nadrág nélkül, egy melltűvel a fejében találtak meg.

Gébics ezek után Mahakamben talált biztonságos rejtekhelyet. Hét törpével élt együtt, akik kezdetben bányászattal foglalkoztak. Azonban a lány tanácsára rablásra, fosztogatásra adták a fejüket. Aridea továbbra sem adta fel, egyre több bérgyilkost küldött Gébicsre, de a lány olyan jól bánt akkorra a karddal, hogy nem igen mert kiállni ellene senki. Időközben pedig a Gébics nevet lecserélte Renfire. A törpök azonban egyszer összekaptak a kincseken, és megölték egymást. Renfri időközben a varázsló szerint megmérgezte a mostohaanyját, de olyan tényekkel is számolnunk kell, hogy csak a király vetett szemet egy fiatalabb nőre. Nem sokkal ezután a király és az idősebb fiúgyermek is eltávozott az élők sorából. Miután Refri egyedül maradt, varázslónak akkor sikerült kristálygömbbe zárnia a hercegnőt, és a törpök bányáinak mélyére rejtette. Egy királyfi azonban megtalálta, fizetett az ellenátokért, így Renfriből királynő lett, miután az udvarba kerülése után hirtelen meghalt a király és a másik fia. Egy palotaforradalom után a lány elhagyta a királyságot, és Stregobor nyomába eredt. A varázsló több helyen rejtőzködött és menekült, mígnem Blavikenben újra megtalálta.

Miután Geralt kijelentette, hogy nem hajlandó végezni a lánnyal, hiszen ez nem lehet a kisebbik rossz, és nem bérbakó, a fogadóban, majd később a bíró házában is találkozik vele. Gébics is elmeséli a saját szemszögéből a történetét.

A lány kiegészíti a vadással történt összetűzését: a vadász a szívére és májára is pályázott, csak megkönyörült rajta, előtte azonban megerőszkolta. Renfri elmondása alapján nem ölte meg, hanem a vadász elvette az arany melltűjét és fülbevalóit. Ezek után hányatatott sorsa volt:

„ – Utána jött a mocsok, az éhezés, a bűz, a botok, és a rúgások. Amikor odaadtam magam akármelyik tahónak egy tál levesért, vagy hogy tető legyen a fejem fölött. Tudod milyen volt a hajam? Mint a selyem, jó rőffel a fenekem alá ért. Amikor tetves lettem, egész a bőrig levágták, birkanyíráshoz való ollóval. Sosem nőtt vissza rendesen.

Egy pillanatra elhallgatott, félresöpörte a homlokába hulló egyenetlen pihéket.

– Loptam, hogy ne pusztuljak éhen – kezdte újra. – Öltem, hogy ne öljenek meg engem. Vizelettől bűzös tömlöcökben ültem, és nem tudtam, hogy másnap felakasztanak, vagy csak megkorbácsolnak és elkergetnek. És eközben mindvégig a nyomomban volt a mostohám és a te varázslód, gyilkosokat uszítottak rám, megpróbálták megmérgezni”(Sapkowski 2021:124-125).

A lány nadragulyakivonattal fűszerezett almával próbálták megmérgezni, de egy törpe megmentette, úgy, hogy hánytatót adott neki.

Aridea haláláról annyit mond, hogy szerencséje, hogy ágyban halt meg, mert ő valami sokkal izgalmasabbat tartogatott számára. Mikor a szörnyvadász megkérdezi, hogy tudja-e, hogy miért akarták volna eltenni láb alól, Gébics a háttérben meghúzódó politikai szálakról kezd mesélni, de végül kimondja, hogy a Fekete Nap után született, és mutánsnak hiszi. A mutációjáról így vall: *„Mert a mindenségít, honnan kellene tudnom? Ha megsebzem az ujjam, vérzek. És vérzek minden hónapban is. Ha túl sokat zabálok, a hasam fáj, ha berúgok, akkor a fejem. Ha vidám vagyok, énekelek, ha szomorú, átkozódok. Ha valakit gyűlölök, megölöm, és ha...Á, a mindenségít, elég ebből”* (Sapkowski 2021:127).

Az író ebben a novellában nyilvánvalóan a klasszikus Hófehérke történetet illesztette be a vaják-univerzumba, a világra jellemző sötét és horrorisztikus elemek segítségével. Ebben a vonatkozásban sokkal inkább tetten érhetjük az eredeti mese mézes-mázos szemléletével szemben azt az szemléletet, amely a valóságra volt jellemző: a mostoha a saját gyermekét ültetné trónra, és hogy ez sikerüljön, semmilyen eszköztől nem riad vissza.

2.7. A vaják: Utolsó kívánság: A belső hang IV.

Ez a novella ismét Melitele istennő templomában játszódik. Szereplői Geralt és a néma Iola. A vajáknak szüksége van egy beszélgetésre, így beszámol a lánynak a gondolatairól. Mesél Kaer Morhenről, ahol őt kiképezték, Vesemirről, aki szintén egy vaják, és Geralt apjaként tekint rá. Elmondja, milyen volt az első szörny, akivel találkozott: egy ember, aki egy kislányt próbált megerőszakolni. Ekkor megtanulta, hogy egy vajáknak nem érdemes beleavatkozni az emberek ügyibe, saját törvényeket alkotott, amikhez mai napi tartja magát. Rájött, hogy az emberek félelemmel vegyes undorral tekintenek rá, megtanulta meghúzni magát. Továbbá beszél a hitéről is: vallomása szerint csak a kardjaiban hisz, kettő is van belőle, egy ezüstkard, mindenféle szörny ellen, és rendelkezésre áll egy acélkard is, a többi lény vagy ember ellen. Azt mondja Iolának, hogy tiszteli őt, a némasági fogadalma és kitartása többé teszi őt a szemében. Beszél arról a hurokról is, ami összekötötte őt Cirivel és Yenneferrel. Bizonyossá teszi azt is, hogy még mindig nem szeretne transzot.

2.8. A vaják: Utolsó kívánság: Pénz kérdése

Ebben a novellában Geralt a cintrai Calanthe királynő udvarában jár. Az alaphelyzet: maga a királynő kérte, hogy részt vegyen a lánya, Pavetta lánykérésén. Négytülki Ravixként mutatják be, díszvendégként a királynő jobbján ülhet. A várban egy sündisznó alakú kísértet zavarja az éjszaka nyugalalmát, aminek Haxo, a kastellán szerint köze lehet a vaják jelenlétéhez.

A kibontakozásban megismerjük a skelligei vitézeket, a vendégsereg egyre hangosabb, így Calanthe és Geralt titokban tudnak váltani pár szót. A királyné rébuszokban beszél, arról próbálja meggyőzni a vajákat, hogy mindennek és mindenkinek megvan a maga ára. Azt mondja, hogy bármit megparancsolhat, de ő sokkal nemesebb, tudja, hogy Geraltnak saját törvényei vannak, így hát bár meg tudja venni, de nem ezt teszi, hanem megfizeti egy szörnyvadász illetékét. Geralt feladata nem más, mint felügyelni azt, hogy Pavetta egy skelligei férfi felesége legyen, ha kell, a kardjával is. Ez azonban a lehetetlen kísérti, mert a végzet is közbeszólhat.

Az este egyre mámorosabb hangulatban telik tovább, amikor is megjelenik Pavetta hercegnő, akiről aztán a férfiak nem tudják levenni a szemüket. A novella tetőpontja: egy idegen érkezése, aki igényt tart a hercegnő kezére, a végzet és a meglepetés törvénye jogán. Ez a váratlan vendég nem más, mint Duny, egy elvarázsolt herceg, aki éjfélről hajnalig közönséges férfi, nappal pedig sündisznóra hajazó arccal rendelkezik. Elmondja, hogy mi történt annak idején: megmentette a királyt, akitől cserébe azt kérte, hogy adja neki azt, amit nem vár, amiről nem tud, de ami az övé. Tizenöt év elteltével eljött a fizetségért, amiről Calanthe mindvégig tudott, és ezért került a képbe Geralt is. A királynő bosszús, magyarázkodik, arra kéri a Sünt, hogy mutassa meg az arcát. A lovagok közül vannak, akik meg akarnak vele mérkőzni, vannak, akik csak megölnék, mint egy állatot. Megtámadják, de Pavettának olyan erők van a birtokában, amelyek mindent a feje tetejére állítanak. A még nagyobb károkozástól Geralt és egy ott jelenlévő druida mentik meg a várat és az embereket. Végül Pavetta igent mond a Sünnek, – ami a novella megoldása – akikről kiderül, hogy már egy ideje ismerik egymást. Geralt a helyzet megoldásáért Dunytól ugyanazt kéri, mint ő régen a királytól. Calanthe ekkor rájön, hogy a lánya terhes.

Maga a novella nem egy klasszikus mese átdolgozása, de találkozunk a Hamupipőkére vonatkozó utalással: „*Hasonlóképpen nagy megtiszteltetés*

számomra, hogy a királyné kegyeskedett hallani felőlem, és annak alapján, ami a fülébe jutott, nem szeretne engem hétköznapi dolgokra felkérni. Tavaly télen Hrobarik herceg, aki nem volt ily kegyes, megpróbált engem felbérelni, hogy keressem meg azt a szépséges leányzót, aki elmenekült a bálból, miután elege lett az ordenáré udvarlásból. Még a cipőjét is elvesztette. Nehéz volt elmagyaráznom neki, hogy ehhez udvari vadász kell, nem pedig vaják” (Sapkowski 2021:160).

Továbbá a vaják univerzum is számon tartja a Rumpelstiltskinről szóló mesét: *„Emlékezzetek Zivelenára is, aki a törpe Rumpelstelt közreműködésével vált Metinna királynőjévé, cserébe pedig felajánlotta első gyermekét. Zivelena nem tartotta meg az ígérését, és amikor Rumpelstelt megérkezett a jutalmáért, varázslatokkal menekülésre készítette. Nem sokkal utána őt és a gyermeket is elvitte a ragály” (Sapkowski 2021:177).*

További népmesései elemek: a végzet, a meglepetés törvénye és a gyermek kapcsolata a népmesékben a szerencsegyermeknek felel meg, és az elátkozott királyfi, akit az igaz szerelem menthet meg mesei motívum is tetten érhető.

2.9. A vaják: Utolsó kívánság: A belső hang V.

Mint mindegyik novella, amelynek ez a címe a kötetben, ez is Melitele szentélyében játszódik. Nenneke bejelenti, hogy Geraltot várja a barátja, Kökörcsin, a bárd. Ez a novella alaphelyzete. A kibontakozásban olvashatjuk azt, hogy Kökörcsin hol járt, hogy jutott el a szentélybe, és Geralt is elmeséli a találkozást a Fehér Rózsa rend lovagjaival. A beszélgetés tovább folytatódik, és elérkezünk a bonyodalomhoz: a vaják a helyét keresi a világban, ami már más hely, mint régen volt. A tetőpontban Kökörcsin mondja ki a következőket: *„A kereslet a költészetre és a lant húrjainak hangjára sosem fog megszűnni. A te szakmáddal már rosszabb a helyzet. Elvégre ti, vajákok, saját magatokat fosztjátok meg a munkától, lassan, de biztosan. Minél jobban és lelkiismeretesebben dolgoztok, annál kevesebb lesz a feladat. Hiszen a célotok, életek értelme egy szörnyek nélküli, békés, biztonságos világ. Vagyis egy olyan világ, ahol a vajákok feleslegesek. Faramuci helyzet, nem igaz?” (Sapkowski 2021:204).* A vaják és a bárd hosszabban beszélgetnek erről, példákat hoznak fel, a bárd javaslatokat tesz, hogy hová lenne érdemes elköltözni. Szó szót követ, míg a megismerkedésükről kezdenek beszélgetni, arról, hogy jártak a világ peremén. A következő novella ezt a történetet taglalja.

Ebben a novellában utalást találhatunk a hamelni patkányfogóra: „Emlékszel? A fuvolás patkányfogókra? Majd összeverekedtek a népek a szolgálataikért. Majd kivégezték őket az alkimisták, amikor feltalálták a hatásos kis mérgeiket, és ehhez hozzájött még az is, hogy mindenfelé háziasították a macskákat, görényeket meg a menyéteket. Az állatok olcsóbbak voltak és kedvesebbek, meg nem is vedeltek annyi sört ?”(Sapkowski 2021:204).

Sapkowski úgy illesztette be ezt a klasszikus mesei utalást a vaják világába, mintha ez egy elfogadott szakma lett volna, de az emberek fejlődése szükségtelenné tette a további patkányfogók jelenlétét.

2.10. A vaják: Utolsó kívánság: A világ peremén

A novella alaphelyzete: Geralt és Kökörstin egy fogadóban járnak, a vaják épp munkát keres, de a sztároszta kitalált lényekről mesél neki, ezért továbbindulnak. Egy paraszt követi őket és igazi munkát ajánl a vajáknak: a parasztok földjén egy ördög garázdálkodik, lopja a termést, kergeti a lányokat, vermetek ás. A bonyodalmat az okozza, hogy elindulnak megkeresni az ördögöt, de az vasgolyókkal dobálta meg a két férfit, így menekülőre fogták. Geralt kérdőre vonja a parasztokat, akik végül bevallják neki, hogy már próbálkoztak megszabadulni a lénytől. Van egy könyvük, amiben különféle szörnyek leírásáról, elpusztításáról lehet olvasni, és a leírtak alapján vasgolyókkal támadták meg az ördögöt. A falunak csak a boszorkánya képes elolvasni (igazából csak megtanulta) a könyvet, és Lille, a fiatal lány, az öreg utódja. Lille nem engedi, hogy megöljék az ördögöt, csupán azt szeretné, ha Geralt hatna rá, észérvekkkel. Mint kiderül a lény és a lány között valamiféle kapcsolat van.

Geralt és Kökörstin a beszélgetés után ismét neki vágnak a kenderesnek, ahol a lény rejtőzött, és a vaják megmérkőzik vele. Azonban nem számít arra, hogy az ördög nincs egyedül. Tündék ütik le őket és viszik magukkal. Kiderül, hogy az ördög, Torque, a tündéknek lop magokat. Toruviel, egy tündelány meg akarja ölni Geraltot és barátját, de Torque emlékezteti, hogy a tündék királya, Filavandrel, megtiltotta ezt. Kisebb dulakodás alakul ki, majd Filavandrel is megérkezik, és beszélgetni kezd a vajákkal. A régi időkben a tündék uralták ezt a vidéket, de az emberek elüldözték őket, megvetéssel néznek rájuk. A tündék a világ peremére szorultak, ahol nem nő semmi, ezért kérték a szilvánt, hogy segítsen nekik. Geralt elmondja, hogy nem kell ezt csinálniuk magukkal, kereskedhetnek,

megpróbálhatnak beilleszkedni, csak ne legyenek ilyen gőgösek, mert akkor a fajuk kihalásra van ítélve. Ez nem hatotta meg a tündét, már készültek megölni az embereket, hiába állt eléjük védekezőn a szilván, de ekkor megjelent Lille, aki nem volt más, mint a Földek Királynője. Gondolatátvitellel beszélt a tündével, aki ennek hatására elengedte Geraltot és Kökörscint.

Ezek után a vaják, a bárd és a szilván együtt folytatták az útjukat. Azt tanácsolták Torquenek, hogy ha letelepszik valahol, ne ilyen feltűnően lopjon, és nem lesz semmi gond.

Sapkowski ebben a novellában az emberek és a tündék közötti konfliktust kívánta bemutatni, azaz a fajok közötti rasszizmust, ami kihalásra ítélheti a tündéket.

2.11. A vaják: Utolsó kívánság: A belső hang VI.

Geralt Nenneke társaságában egy barlangba látogat, ahol különféle, ritka, a szabadban már nem előforduló növények élnek. Közben a papnő kérlelni kezdi ismét a vajákat, hogy maradjon, és igyekszik kideríteni, hogy miért olyan sietős az útja. Jól sejtí, hogy Yennefer miatt szeretne menni, mert fél, hogy a nő a szentélybe látogat. Nenneke megnyugtatja, hogy a varázslónő már járt erre, nyugodtan maradhat, a transzot is végre szeretné még hajtani. Az hogy milyen ügyben fordult meg Melitele szentélyében egyértelmű a vaják számára: meddőségét szeretné gyógyíttatni. A transzot illetően Geralt még mindig nem szeretné tudni milyen végzetszálak fonják őt körbe, és a jövőjére sem kíváncsi. Nennekét érdekli, hogy hogyan találkozott a vaják és a varázslónő, így a férfi azt ígéri, hogy a vacsora mellett elmeséli a történetet. A vaják egy utolsó kérdést tesz fel: hogy lehet az, hogy eben a barlangban minden növény életben van. A válasz egyszerű: a nap káros sugarai veszélyt jelentenek a növények, de még az emberek számára is.

A novella nappal kapcsolatos része akár reflektálás is lehet a mi világunkban végbemenő változásokra: az utóbbi évtizedekben kezdték el felfedezni, hogy a napsugárzás mennyire káros is tud lenni, nem véletlenül javasolják az orvosok, bőrgyógyászok a naptejzel, fényvédővel való védekezést.

2.12. A vaják: Utolsó kívánság: vaják: Utolsó kívánság

Geralt azt a történetet kezdi el mesélni, ami összefűzte az ő és Yennefer, a varázslónő, életét. Az alaphelyzet: Geralt és Kökörcsin horgászni indultak, de nem

fognak semmit, csupán egy régi amforát. A bárd azonnal felismeri, hogy ez az edény egy dzsinnt rejthet, de a szörnyvadász csak lehurrogja. Kökörcsin szerint érdekes pecsét zárja le az amforát, amit a vaják is látni szeretne. Dulakodni kezdenek, mire az edény leesik, és megmutatja magát a dzsinn. Amíg a bárd sorolja a kívánságait, de Geralt már sejti, hogy a lény cseppet sem jószándékú, és megtámadja a gazdáját, mielőtt a harmadik kívánságát kimondhatná. Ez a varázssebesülés, a bárd hangjának elvesztése, a novella bonyodalma.

Geralt nyomban elindul, hogy orvost keressen barátja számára, azonban virradatig nem engedik be Rindébe, ezért a városkapunál lévő kis házban húzódik meg. A házban talál két tündét és egy féltündét, akik a segítségére sietnek. Mivel a sérülés mágikus eredetű a főzeteik csak enyhítették a trubadúr fájdalmát, de a városban egy varázslónő időzik, Vengerbergi Yennefer. Egy tippet adnak neki: a pénz előtt minden ajtó kitarul. Napkelte után a vaják elindul, s hallgatva a jó tanácsra, egy pénzes erszénnyel verte el az őrt, így szabad lett előtte az út. A ház emeletén találkozott a varázslónővel, aki azt kérte, hogy induljanak fürödni, aközben mindent elmagyarázhat a vaják. Egy varázskapun jutnak el Errdil és Chireadan, a két tünde házába, ahol Yennefer nekilát a munkának. Mikor Geralt megnézi, hogy halad a nő, érdekes jelekre lesz figyelmes a padlón, majd Yennefer elmondja neki, hogy mint mindig, amit megkíván, azt meg is szerzi magának, és most Kökörcsin dzsinnjét szeretné megkaparintani. A vaják próbálja a varázslónőt erről a tervről lebeszélni, de az máris túljárt az eszén: egy átokkal megbénította, hogy ne vihesse el a bárdot sehová. Egy csókkal veszi rá arra, hogy a városban tartózkodó rosszakaróit megleckéztesse.

Pár órával később a vaják egy börtönben ébred, Chireadan, a tünde mondja el neki, hogy mi történt: megvert egy patikust, egy papot és egy uzsorást, sőt, a városi őrség néhány tagját is. A tünde maga pedig azért van ott, mert nem merte Geraltot megállítani, mert félt, ha felocsúdik a bűbáj alól, és bántani fogja Yennefert. A varázslónő iránt pedig a férfi gyengéd, de viszonzatlan érzelmeket táplált. Később egy kopasz férfi jelenik meg, aki ütlegelni kezdi a vajákat, aki csupán annyit kíván, hogy pukkanjon meg. A kopasz férfi pedig megpukkan.

Geraltot ezek után elviszik kihallgatni, ahol az olvasó megismerheti a dzsinnek természetét, leigázásának módszereit. Megjelenik Kökörcsin is, aki nem érti, mi történik. Az összegyűltek társalgás közben arra lesznek figyelmesek, hogy hatalmas vihar támadt. Yennefer elfogta a dzsinnt, aki menekülni szeretne, és így

szép lassan lerombolja a várost. A vaják a jelenlévő pap segítségével, egy portálon át eljut a varázslónőhöz. A harc a dzsinn-nel és egymással kimeríti mindkettejüket. Mint kiderül, Yennefer azért nem tudja legyőzni a dzsinn, mert az még nem teljesítette a három kívánságot, és mint kiderül, az a kívánság Geralté. Ez a novella tetőpontja. A megoldásban Geralt elmondja a harmadik kívánságát is, ami nem tudjuk, hogy pontosan mi, csupán sejteni lehet, hogy megmentse a nő és a saját életét, összekötötte a végzetüket.

A dzsinn a népszerű Aladin történetéből lehet ismerős, de Az Ezeregy Éjszaka meséi c. keleti mesegyűjteményben találunk olyan más mesét is, ahol az ifrit hasonlóan viselkedik a könyvbeli dzsinnhöz. A két történet alaphelyzete ugyanaz: a szereplők halásznak, amikor megtalálják a palackot. Ha ismerjük az előbb említett mesegyűjtemény kerettörténetét, tudhatjuk, hogy ott nem szakad vége a történetnek, hogy a halász megszabadul az ifrittől: később a lény teljesíti annak három kívánságát. Geraltnak is teljesül három kívánsága, a csavar csupán annyi Sapowski novellájában, hogy a karakterek nem realizálták, hogy kihez tartoznak azok a bizonyos kívánságok.

Yennefer varázslóként így vélekedik a dzsinnekről: „ – *Nyilvánvalóan számárság – ismételte mosolyogva Yennefer. – Hát persze. Kitaláció, értelmetlen mesebeszéd, mint az összes legenda, amiben egy jótét lélek vagy boszorkány teljesíti a kívánságodat. Az ilyen meséket olyan szerencsétleneknek találják ki, akik még csak nem is álmodhatnak arról, hogy a saját erejükből elégítsék ki számtalan vágyukat és kérésüket*” (Sapowski 2021:291).

2.13. A vaják: Utolsó kívánság: A belső hang VII.

A Fehér Rózsa rend lovagjai ismét visszatérnek, és ahogy megígérték, Geraltnak ki kell állnia Taillesszal. Azonban ez az ügy becsapós: visszautasítani illetlenség, ha ezt teszi, fellógatják, ha megüti, azért szintén megölik, szóval hagynia kell, hogy a lovak megverje. A mérkőzésnek egyszerű szabálya van: a harc addig tart, ameddig az egyik fél harcképtelen nem lesz. Geralt okosan túljár a lovak eszén: addig kerülgeti a csapásokat, és úgy fordítja a kardját, hogy az az ellenfele kardját úgy üsse meg, hogy a lovak végül is a saját kardjától sebesüljön meg. A harc után Kököröcsin és Geralt visszatérnek Melitele szentélyébe, ahol Nenneke és Iola is búcsúztatják a férfiakat. Egy óvatlan pillanatban Iola hozzáér a vaják kezéhez, és meglátja annak jövőjét: „*Vér. Vér. Vér. Csontok, mint megannyi*

összetört, fehér gally. Inak, mint a fehér gombolyagok, ahogy szétpattannak a bőr alatt, amelyeket hatalmas, tüskével tűzdelt mancsok és hegyes fogak hasítanak fel. A széttépett test borzalmas hangja és az üvöltés – szégyentelen és rémítő a maga szégyentelenségében. A haláléban. Vér és üvöltés. Üvöltés. Vér. Üvöltés...” (Sapkowski 2021:346). Geralt tudta, mit látott a lány, ahogyan Nenneke is, de nem szeretne róla beszélni. A vaják barátja társaságában elindul.

ÖSSZEGRZÉS

A világon számtalan olyan dologról tudunk, ami örökéletű, és a mese egy ezek közül. Ezek az alkotások végigkísérik a gyerekkorunkat, okítanak minket, fejlesztik a morálunkat, erkölcsi hozzáállásunkat. Életünk derekán újra kapcsolatba kerülünk a mesével: mi magunk válunk mesélővé, az emberiséggel egyidős igazságokat tanítunk öntudatlanul a gyermekünknek. Eközben ráadásul kielégítjük a fantáziáját, és megismertetjük vele az élet kevésbé napos oldalát is.

Szakdolgozatomban a vizsgálódást a mesék körül kezdtem, utánajártam a kialakulásuknak, fejlődésüknek, megvizsgáltam milyen motívumok lehetnek jellemzőek rájuk. A következtetésem levonásához Braun Soma és Nógrády László kutatásaira támaszkodtam. Ezek után a klasszikus mesék felé terelődött az érdeklődésem, kilenc mesét sikerült elemeztem, figyelembe véve azt, hogy mire számíthatok Sapkowski: Az utolsó kívánság c. novelláskötetét elolvasva. Mindegyik mesénél igyekeztem figyelmet szentelni nem csak a cselekménynek, hanem a stilisztikai eszközöknek és a különböző motívumokat is boncolgattam. Szakirodalomként javarészt Boldizsár Ildikó és Bárdos József publikációit használtam fel.

A második részben Sapkowski rövid életrajzát követően a vaják-univerzum ismertetésére adtam a fejem, mert úgy véltem, hogy ez elengedhetetlen és megkerülhetetlen állomás, ha meg szeretnénk érteni a karakterek körülötti világot, és a cselekedeteik mozgatórugóit. Az utolsó kívánság c. kötetben tizenhárom novella található, amelyek cselekményét figyelmesen áttekintve kerestem a klasszikus mesékre való – néha bújtatott, néha egészen nyilvánvaló – utalásokat. A Hófehérke és a Szépség és Szörnyeteg köré teljes novella épül, amelyben az Grimm-testvérek által feldolgozott történet sokkal horrorisztikusabb, „vajákosabb” verzióját olvashatjuk. Az olyan mesei elemeket, mint pl. a toronyba zárt hercegnők, a cipőjét elvesztő királykisasszony, a kívánságokat teljesítő dzsinn, Sapkowski úgy illesztette a koncepcióba, hogy cseppet sem tűnnek erőltetettnek. A lengyel író a meséken kívül a rasszizmusról és a napsugárzás káros hatásairól is szót ejt a novelláiban.

Összességében elmondhatom, hogy az író úgy emelte be ezeket az utalásokat a novelláiba, hogy azok tökéletesen tükrözik a világ hangulatát. Ezek az apró, már ismerős részek, motívumok, karakterek olyan biztos pontot jelentenek az olvasónak, hogy miközben a szörnyekkel teli történettel ismerkedik is, van mibe kapaszkodnia, ha elveszettnek érezné magát.

РЕЗЮМЕ

На світі ми знаємо безліч речей, які є вічними, а казка - одна з них. Ці твори супроводжують наше дитинство, навчають нас, розвивають нашу мораль та етичну свідомість. Під час середини нашого життя ми знову знаходимо зв'язок з казкою: ми стаємо оповідачами, навчаємо нашу дитину безсвідомо істинам, що супроводжують людство з часів його появи. Водночас ми задовольняємо її уяву та знайомимо з менш сонячними аспектами життя.

У своїй дипломній роботі я розпочала дослідження навколо казок, вивчала їх походження, розвиток та аналізувала характерні мотиви. Для зроблення висновків я опиралася на дослідження Брауна Соми та Ласло Нограді. Після цього моє зацікавлення спрямувалося на класичні казки, і мені вдалося проаналізувати дев'ять казок, враховуючи очікування, які я мала після прочитання збірки оповідань Сапковського "Останнє бажання". При аналізі кожної казки я старалася приділити увагу не лише сюжету, але й стилістичним засобам та різноманітним мотивам. У якості наукових джерел я переважно використовувала публікації Ільдико Болдіжар та Йожефа Бардоша.

У другій частині я, після короткої біографії Сапковського, приділила увагу опису всесвіту відьмаків, оскільки вважала це невід'ємною та невідвортною складовою для розуміння світу, що оточує персонажів, та рушійних сил їхніх дій. У збірці оповідань "Останнє бажання" містяться тринадцять новел, яких я уважно оглянула, шукаючи вказівки на класичні казки - іноді приховані, іноді зовсім очевидні. Навколо казок "Снігурочка" та "Красуня і Чудовисько" побудована ціла новела, в якій ми можемо помітити набагато жахливішу, «масляну» версію історії, адаптовану братами Грімм. Сапковський зв'язав такі казкові елементи, як принцеси, що заточені у вежу, принцеса, що втратила черевичок, джини, які виконують бажання, з загальною концепцією таким чином, що вони ані трохи не виглядають примусовими. Крім казок, польський письменник згадує у своїх новелах і про расизм, і про шкідливість сонячного випромінювання.

Загалом можна сказати, що письменник вміло вписав ці посилання в свої новели, так що вони ідеально відображають настрій світу. Ці маленькі, вже знайомі деталі, мотиви та персонажі становлять надійну опору для читача, коли він поглиблюється в історію повну монстрів, і якщо він відчуває себе загубленим.

Felhasznált irodalom:

1. Andrzej Sapkowski 2021: *Vajak. Az utolsó kívánság*. Gabo, 347.
2. Baksa Brigitta 2018: Fejlesztési lehetőségek a népmesék feldolgozásában. In: Fehér Ágota, Megyeriné Runyó Anna (szerk.): *A mese szerepe a nevelésben és oktatásban* 2018. az Apor Vilmos Főiskola rektora, Vác. 76-87.
3. Bárdos József 2012a: Anyák-banyák a tündérmesékben. *Könyv és nevelés*, 14. évf. 4. sz. 75-85.
4. Bárdos József 2012b: Párválasztás a tündérmesékben. *Könyv és Nevelés*, XIV. évf. 2012/1 sz.
https://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/parvalasztas_a_tunderme_seben
5. Boldizsár Ildikó 1999: A népmese. In. Komáromi Gabriella (szerk.): *Gyermekirodalom* 1999. Helikon Kiadó, Budapest. 72-83.
6. Boldizsár Ildikó 1997: Mágikus tárgyak és csodás növények. *Új Forrás* 29. évf. 10. sz.
<https://epa.oszk.hu/00000/00016/00030/971004.htm>
Letöltés ideje: 2023. május 7.
7. Boldizsár Ildikó 2004: Rózsák a tündérmesékben. *Eső – irodalmi lap*, 2004/4
<https://www.esolap.hu/archive/25/672.html>
Letöltés ideje: 2023. május 7.
8. Braun Soma 1923: A népmese in Czakó Ambró (szerk.): *Szabad iskola* 1923, Genius könyvkiadó R. T. , Budapest
9. Csengeri Viktorina 2016: Meseeredetek #3: Toronybazárt zárt lányok – Aranyhaj és eredeti sorstársai <https://www.robortor.hu/2016/04/13/toronyba-zart-lanyok-aranyhaj-es-eredeti-sorstarsai/>
Letöltés ideje: 2023. május 7.
10. Farkas Aranka 2011: Made in Tündérország. *Kisgyerekek, nagy problémák* 2011. január <https://docplayer.hu/935532-Made-in-tunderország-a-klasszikus-es-modern-mesek-hatasai.html>
Letöltés ideje: 2023. május 7.
11. Filmsor 2021: Ebben különböznek A vaják 2. évadában felbukkanó bruxák a horrorfilmek vámpírjaitól
<https://filmsor.hu/ebben-kulonboznek-a-vajak-2-evadaban-felbukkano-bruxak-a-horrorfilmek-vampirjaitol/>
Letöltés ideje: 2023. május 7.

12. Grimm mesék: Csipkerózsika

https://www.grimmstories.com/hu/grimm_mesek/csipkerozsika

Letöltés ideje: 2023. május 7.

13. Grimm mesék: Hófejrke

https://www.grimmstories.com/hu/grimm_mesek/hofejirke

Letöltés ideje: 2023. május 7.

14. Grimm's Fairy Tales: Rapunzel

https://www.grimmstories.com/en/grimm_fairy-tales/rapunzel

Letöltés ideje: 2023. május 7.

15. Grimm mesék: Szépség és a szörnyeteg

<https://storiestogrowby.org/story/beauty-the-beast/>

Letöltés ideje: 2023. május 7.

16. Grimm testvérek összegyűjtött meséi. Magyarba átültette Benedek Elek. Budapest Lampel R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) R. T.könyvkiadóvállalata.

<https://mek.oszk.hu/10100/10149/10149.htm#19>

Letöltés ideje: 2023. május 7.

17. Jacob and Wilhelm Grimm: Rumpelstiltskin

<https://sites.pitt.edu/~dash/grimm055.html>

Letöltés ideje: 2023. május 7.

18. Jacob and Wilhelm Grimm: The Children of Hameln

<https://sites.pitt.edu/~dash/hameln.html#grimm245>

19. Kondi_HUN 2021: A fehér farkas franchise – A The Witcher világának megacikke

<https://www.kritizator.hu/a-feher-farkas-franchise-a-the-witcher-vilaganak-megacikke/>

Letöltés ideje: 2023. május 11.

20. Koszecz Sándor 2010: Népmeséink lélekrendező erejéről és szerepéről

<https://www.nepmese.hu/index.php/irasok/szerves-muveltseg/66-nepmeseink-lelekrendez-erejerl-es-szereperl>

Letöltés ideje: 2023.május 11.

21. Kuser Judit: Elágazó meseösvények kertje. nők, állatvölegények és próbák a népmesékben. In: Lőzsi Tamás, Pölcz Ádám: *Disciplina in fabula Közelítések a meséhez* 140-151.

22. Lesznai Anna: Babonás észrevételek a mese és a tragédia lélektanához I. Mesék.

Nyugat 1918. 13. szám <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00249/07456.htm>

Letöltés ideje: 2023. május 7.

23. Magyar Néprajzi Lexikon, negyedik kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1977-1982
Múltkor 2018: Így szólt eredetileg a Szépség és a szörnyeteg meséje
<https://mult-kor.hu/igy-szolt-eredetileg-a-szepseg-es-a-szrnyeteg-meseje-20180118>
Letöltés ideje: 2023. május 7.
24. Múltkor 2014: Megfejtették a hamelni patkányfogó legenda rejtélyét
https://mult-kor.hu/20140701_megfejtettek_a_hamelni_patkanyfogo_legenda_rejtelyet
Letöltés ideje: 2023. május 7.
25. Nógrády László 1917: A mese In: Nógrády László (szerk.): *Gyermektanulmányi könyvtár* 1917, Pritz Ármin könyvnyomdája, Budapest
26. SteelSaint 2019: A vaják világa – A sorozat rövid háttérének rövid bemutatása
<https://www.pcguru.hu/hirek/a-vajak-vilaga-a-sorozat-hatterenek-rovid-bemutatasa/52306>
Letöltés ideje: 2023. május 7.
27. Tózsá M. 2012: Nincs szükségünk a népmesére? A népmese aktualitásai társadalmunkban <http://www.jgypk.hu/osszkep/index.php/tarsadalomtudomany/16-nincs-szuksegunk-nepmesere-a-nepmese-aktualitasai-mai-tarsadalmunkban>
Letöltés ideje: 2021. április 26.
28. Tölgyessy 2018: Jegyzetlapok a gyermek- és ifjúsági irodalom tanulmányozásához
<https://mersz.hu/kiadvany/353/info/>
Letöltés ideje: 2023. május 11.
29. 1001 Arabian Nights: The Fisherman and the Jinni
<http://www.1001arabianights.com/en/1001-arabian-nights/the-fisherman-and-the-jinni.html>
Letöltés ideje: 2023. május 7.

Ім'я користувача:
Аніко Чурман

Дата перевірки:
18.05.2023 22:50:05 CEST

Дата звіту:
24.05.2023 23:53:08 CEST

ID перевірки:
1015143510

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011754

Назва документа: Samók Martina_Szakdolgozat_2023

Кількість сторінок: 49 Кількість слів: 14013 Кількість символів: 107787 Розмір файлу: 777.92 KB ID файлу: 1014824411

6.08% Схожість

Найбільша схожість: 1.01% з Інтернет-джерелом (<http://mek-oszk.uz.ua/10100/10149/10149.doc>)

5.98% Джерела з Інтернету 187 Сторінка 51

1.34% Джерела з Бібліотеки 107 Сторінка 52

12% Цитат

Цитати 61 Сторінка 53

Не знайдено жодних посилань

0.01% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0.01% Вилучення з Інтернету 12 Сторінка 54

0% Вилученого тексту з Бібліотеки 13 Сторінка 54